

A LELENC

Népszínmű, 1863

SZEMÉLYEK

Szentesi Nagy István, falusi rektor
Sára, neje
Bertók, gyermekük
Erzsi, gyermekük
Julcsa, gyermekük
Kotori falusi jegyző
Zsuzsánna, neje
Toncsi, leányuk
Beregi Ferenc, jegyző egy másik faluban
Bokori, ispán
Földesiné
Matild, leánya
Szintei Jenő
Péter, komornyik
Megyei hadnagy
Írnok
Kisbíró
Pali
Bandi, parasztsuhanc
Pista, parasztsuhanc
Urasági cselédek
Lakodalmas nép, cselédek, örök

Történik: az első felvonást Pesten, Földesiné előszobájában; a második néhány hónappal később, falun, Nagy István háza előtt; a harmadik négy évvel később ugyanott, Nagy István udvarán; a negyedik a másik faluban.

ELSŐ FELVONÁS

(Csinos előszoba. Középen kettős ajtó, melyen át terembe láthatni. Jobbra nagy ajtó a lépcsőre. Balra kisebb ajtó a cselédszobába vezet. Balra elől asztal, szék, az ajtón túl fogas. Jobbra ülő padok. Jobbra-balra a nézőtől vétetik.)

ELSŐ JELENET

Julcsa (az asztalnál ül és varr), Péter (galambősz, egészen feketében a középajtón jó)

PÉTER. *(az ajtót félig megnyitva, meghajtja magát)* Igenis, nagyságos asszonyom! *(Kilép az ajtón, gondosan betéve maga után. Julcsához lép.)* Maga az új komorna?

JULCSA. Én vagyok, uram.

PÉTER. Maradjon gyermekem; folytassa munkáját. *(Magában:)* Mennyire hasonlít hozzá! - Én Péter vagyok, a nagyságos úr komornyika, a ház mindenese. Hogy hívják?

JULCSA. Julcsának.

PÉTER. Az én lányom is Julcsa volt, de Julie-nek hívták - vajha ne hívták volna! A nagyságos asszony rám bízta, hogy a szolgálatba beavassam. Kedves gyermekem, itt jó helye lesz; becsülje meg. Innen nem egy leány ment már férjhez, s ő nagyságok szép hozományt adtak velök. Mert ők, amily kegyesek és jók, éppen oly jótékony bőkezűek. - Vajha az én szegény Julcsám is itt szolgált volna. - Vannak szülei, vagy talán árva?

JULCSA. Nem vagyok árva.

PÉTER. Honnan való?

JULCSA. Erdélyből.

PÉTER. És oly messziről jött Pestre?

JULCSA. Nem; atyám most a Tisza mellett lakik.

PÉTER. Mi kényszeríté, hogy elhagyja az atyai házat és szolgálatba álljon?

JULCSA. A szegénység, a nyomor. Atyám Erdélyben rektor volt, de el kelle hagynia állomását.

PÉTER. Elmozdították?

JULCSA. Nem, önként hagyta el.

PÉTER. De csak volt valami oka?

JULCSA. Volt, de azt nem mondhatom meg.

PÉTER. Miért?

JULCSA. Mert nem akarom, hogy atyámat kinevessék, s az ő története csak ránk nézve szomorú. Ő kenyér nélkül maradt, hajléktalanul s remény nélkül bujdosott;

még betevő falatja sem volt. Mi leányai csak terhére lettünk volna, azért nénémmel szolgálni jöttünk, hogy magunkon és rajtuk is segítsünk.

PÉTER. Szegény gyermekek!

JULCSA. Már esztendeje vagyunk Pesten - még esztendeig akarunk szolgálni.

PÉTER. Akkor visszamennek?

JULCSA. *(szemlesütve)* Én - nem tudom - de Erzsike visszamegy; mert atyám azóta ismét kapott állomást. Nem oly jövedelmező, mint az előbbi; - de Erzsike is szerez valamit - én is segíteni fogom - Isten megsegít mindnyájunkat.

PÉTER. A leányasszonyka tehát nem megy haza?

JULCSA. Nem.

PÉTER. *(megfogja kezét atyai jószággal)* Gyermequem, ha teheti, menjen vissza minél előbb szüleihez.

JULCSA. Miért?

PÉTER. Ily korban a leánynak legszükségesebb az anyai oltalom. Ön szép, fiatal és tapasztalatlan. Szépsége csábító másokra, fiatalsága magára nézve. S lássa, arcáról olvasom, hogy szíve érzékenyebb és gyöngébb, mint másoké. Az ily szóval, méla tekintetű leányok hamarabb lesznek boldogtalanok, mint azon vidám, pajzán gyermekek, akik mélyebben nem is tudnak érezni. - Belőlem szomorú tapasztalás beszél! - Az én Julcsám is ilyen volt; anyját akkor veszté el, midőn legnagyobb szüksége lett volna rá, ő is szolgálni ment - és - *(Szünet.)*

JULCSA. *(szorongva)* Mi történt vele?

PÉTER. *(tompán)* Elcsábították - megcsalták - elhagyták.

JULCSA. *(aggályosan nézi)* Lehet-e oly gonosztevő?!

PÉTER. Szeretett - hitt - s meghalt.

JULCSA. *(elszorult lélegzettel)* Meghalt bánatában?...

PÉTER. Óh nem! - A szégyen ölte meg - meghalt a szégyen miatt. - Anyjának tán megvallotta volna, nekem nem merté. - Hogy szégyent ne hozzon fejemre, a Dunába ölte magát.

JULCSA. Óh, Isten! *(A székbe roskad.)*

PÉTER. De önt ez nagyon is meghatja; - óh, bocsásson meg. Ha fiatal lányt látok, nem állhatom meg, hogy el ne mondjam e gyász esetet. Lelkiismeretem parancsolja!

JULCSA. Köszönöm szíves részvétét, *(magát megnyugtatni akarva, vidáman feláll)* de nem minden férfi oly semmirekellő - nem, nem! Hisz akkor a világ sem volna más, mint egy nagy kígyófészek!

PÉTER. *(szelíd jósággal)* Kedves gyermekem, míg fiatal, ám higgye a világot paradicsomnak; örüljön az életnek, szakassza ártatlan virágait; de ne feledje, hogy a paradicsomnak is volt egy fája, mely mindnyájunknak halált termett. - Elég ennyi!... Aztán néha nézzen ősz fejemre is, s jusson eszébe, hogy nem a kor fehérité meg - hanem boldogtalan leányom!

JULCSA. *(elfordította róla szemét, magában már előbb megdöbbenve)* Ha úgy volna!

PÉTER. *(egészen más hangon, vidáman és élénken)* S most hallja kötelességét. A család három tagból áll. Cseléd sincs több a háznál. Az urat én szolgálom egyedül. Ő fényes hivatalt visel, de a fényűzést nem szereti. Nem hivatala után él, de hivatal nélkül nem élhet, mert megszokta a munkát. A leányasszonyka csupán a nagyságos asszonyt és a kisasszonyt szolgálja. Ne féljen, sok dolga nem lesz. Korán kelnek, gyorsan öltöznek. A tisztogatás sem sok fáradságba kerül, mert itt senki sem szemetel, s a rend és tisztaság folytonos. Ekkor aztán leülhet varrásztalához, s ha tetszik, varrhat pénzért másoknak is. Ezt őnagyságuk nem ellenzik, sőt szeretik. Ha csengetnek, bemegy, ha jó valaki, bejelenti. Sem barát, sem barátnő nem járhat a házhoz - természetesen Erzsikét kivéve. Őnagyságuk minden este a színházba mennek. Ez a házirend. Hogy a nagyságos asszony a legkegyesebb úrnő s a kisasszony valódi angyal, azt mondanom sem kell, azt tapasztalni fogja. Ha pedig tanácsra lesz szüksége, tekintsen úgy, mint édesatyját. *(El balra.)*

JULCSA. *(magában; mintha rossz eszméitől szabadulni akarna, néhány lépést tesz)* Ah, mily dőreség! - benne kétkedni? Ez volna a legnagyobb bűnöm. E jó öreg nem ismeri őt; nem nézett szemébe, mely lelkének tükre; nem hallá esküit, melyek a legbuzgóbb imádkozások. - S végre is könnyű ősz fejjel, fagyos szívvel tanácsolni; de ah, ha az ő szavát hallom - ha kezemet fogja - nem, nem, elég hallanom lépteit, hogy feledjek kivülről mindent; mindent, mintha csak ketten volnánk e világon. *(Csókolja.)* Ujjamon a gyűrűje - az égben az esküje s én ne higgyek neki?! *(A munkához ül, megnyugtatván magát.)* Szegény jó öreg, szánlak, de én bízom s nem rettegek.

MÁSODIK JELENET

Erzsike (jobbról jön), előbbi

ERZSIKE. *(bekukkant)* Vajon jó helyütt járok-e?

JULCSA. *(ülve marad)* Erzsike, te vagy?

ERZSIKE. *(bejön)* Én hát! Egyszerre ide találtam, mihelyt a házmesterné azt mondta: zwajti Stuk, stigi türi, rex. Ládd, mennyit profitíroztam már.

JULCSA. S kitől tudtad meg, hogy itt lakom?

ERZSIKE. Zsuzsival találkoztam.

JULCSA. Melyikkel?

ERZSIKE. A Karvasiék Zsuzsijával; tudod, akinek oly kicsi szeme s oly nagy krinolinja van.

JULCSA. Emlékszem, annak mondtam, mert nem találtalak otthon.

ERZSIKE. Óh, ott ne is keress többé.

JULCSA. Hogyhogy?

ERZSIKE. Ma reggel óta facér vagyok.

JULCSA. Hogyan? - hisz nagyon jó helyed volt.

ERZSIKE. Jobbat kívánni sem lehetett volna.

JULCSA. Hát miért hagytad el?

ERZSIKE. Az úrfi miatt. Emlékszel arra a nyurga fiúra, aki a gangon mindig a cselédszoba előtt járt fel s alá, mint valami silbak? Kezében könyv volt, de amellől mindig felém pislogott. De hisz, ne lett volna csak a mi úrfink! Hanem hát ezt csak eltúrtem. Hadd nézzen, gondolám, majd jóllakik vele, s abba hagyja. Hogyisne! Sőt kurázsit kapott, s mikor a szobákat vixoltam, valahányszor elment mellettem, mindig azt mondta: Uh! Beh szép maga, Erzsike! - Szép hát, látod, ha van szemed - gondolám, de félvállról istenesen lenéztem. Azt hittem, ez majd észére hozza. Dehogy hozta; pár nap múlva megcsippentette arcomat, s azt mondta: Jaj lelkem, Erzsike! De már ekkor én sem voltam rest, hanem a partvissel ujjára koppintottam, hogy mindjárt bekapta, s azt nyögte, hogy *(vastag hangon)* jaj!... De ezzel sem érte be, másnap hátam mögé lopózkodott s meg akart csókolni, de erre aztán én úgy a képére fotografíroztam a tenyeremet, hogy mindjárt a magáét tette a helyére. Azt hiszed, ez elijesztette? Óh, dehogy! Másnap még tolaodóbb kezdett lenni. No, ekkor aztán befutottam a nagyságos mamához, s elmondtam mindent. A nagyságos asszony megdicsért; azt mondta, derék, becsületes, jó leány vagyok; de a vége mégis az lett, hogy kifizette egész havi béremet, adott pompás, jó bizonyítványt s azt tanácsolta, hogy menjek oda szolgálni, ahol nincsenek úrfiak, mert nagyon is szép vagyok.

JULCSA. Szegény Erzsike!

ERZSIKE. Se baj, van már helyem, holnap beállítok. Az effélére mindig készen kell lennünk, a rózsának azért van tövise, hogy védje magát. - Óh, engem nem szed rá senki. Inkább nevezzenek vad macskának, mint szelíd cicusnak. - Nem azért jöttem én Pestre! Óh, tudom én, ha végigmegyek az utcán, utánam néznek, *(negédesen:)* de én észre sem veszem! A háznál is mindig találkozik egy-kettő, akinek egyéb dolga sincs, mint utánam leskelődni. De hisz, édes cukros úrfiaink és uraim - Pesten rám nézve nem existál férfiú. Esztendő múlva hazamegyek, akkor majd tessék utánam jönni, tessék akkor járni a házhoz, ha anyám is ott lesz - ott aztán akár meg is kérhetik kezemet; s én fogadom, nem leszek válogatós, de itt, ezer seprő és vasaló, félre az útból!

JULCSA. Mindig jó kedved van.

ERZSIKE. Hogyne volna; szívem könnyű, a ládám nehéz, a fiókja sem üres; szolgállok szüleimért és magamért. Ha Jákob szolgálhatott tizennégy esztendeig, hogy két feleséget kapjon, csak én is szolgálhatok két évig, hogy majd egy férjet kapjak. - De igaz, hát levelet mégsem kaptál hazulról?

JULCSA. De igen - szinte feledtem. *(Feláll - köténye zsebéből kiveszi, átadja.)* Itt van.

ERZSIKE. Szinte feledted? - te rossz leány. *(A levelet csókolja.)* Óh, kedves atyuskám! - kedves mamuskám! *(A címet nézi fontos képpel.)* "Ezen leveletem ajánlom nemes nemzeti Szentesi Nagy Julianna és Erzsébet leányaimnak." Hallod, milyen híres a mi famíliánk, predikátumunk is van: nemes Szentesi! *(A levelet olvassa.)* "Kedves leányaim! Most utolszor írok hozzátok - (Mi ez? Csak nem beteg?) - Ezen teljes titulátúrával - (vagy úgy!) - itt csupán mint Szentesi Istvánt ismernek. Tudjátok, mily nagy okom van, hogy itt senki se ismerjem rám." (Szegény atyus! A palacsintás történet miatt.) "Hiszen ha megtudnák, hogy én vagyok az a szerencsétlen Nagy István, innen is bujdosnom kellene. Azért ti is nevezétek magatokat egyszerűen Szentesieknek." (Szegény atyus! Azt hiszi, hogy itt van nekünk más nevünk, mint Julcsa, Erzsike, Panni, Sári, Zsuzsi!) "Mi, hála Istennek, egészségesek vagyunk, de Bertók bátyátok most is régi javíthatatlan; már megint nem bírunk vele; félek, hogy nemsokára szégyent s gyalázatot hoz fejünkre, s akkor miatta el kell bujdosnom." (Szegény atyus! Gyermekkorában nem kellett volna elkényeztetni! De hisz, ha nekem valaha fia ad az Isten, egyik kezemben kalács, másikban virgács lesz.) - *(Újra olvasni akar:)* De lássuk tovább!

JULCSA. Ne olvasd tovább, vidd magaddal.

ERZSIKE. De hát mi van benne?

JULCSA. Semmi. Jó tanácsok. Atyai oktatások. Én már könyv nélkül tudom.

ERZSIKE. Szegény atyus, hogy félt! *(Megfogja kezét.)* Pedig ugye Julcsa, nincs oka, mert mi szívünkben - de nini, micsoda gyűrű ez ujjadon?

JULCSA. *(elfordulva)* Ez - ez - jegygyűrűm.

ERZSIKE. *(elképedve)* Jegygyűrűd? Hát ez már mi? Hát mióta - és kivel jársz te jegyben?

JULCSA. Egy ifjúval.

ERZSIKE. Azt tudom, hogy nem is leánnyal! De hát ki ő? Hol termett?

JULCSA. Ő egy szegény tanuló, ki most végzi az iskolát.

ERZSIKE. Most végzi, s máris a házasságon kezdi?

JULCSA. Óh, neki már van hivatal ígérve.

ERZSIKE. Julcsa, aperte kimondom: ez nekem sehogy sem tetszik.

JULCSA. Ő szeret.

ERZSIKE. Természetesen te is?

JULCSA. Jobban életemnél!

ERZSIKE. De hát hol ismerkedtél meg vele?

JULCSA. A bálban.

ERZSIKE. Bálban? *(Szörnyűködve:)* Teremtő istenem - hát te bálban is voltál?

JULCSA. Csak egyszer, Josefin vitt magával.

ERZSIKE. De, de - hisz te minderről nekem eddig egy szót sem szóltál!

JULCSA. Jenő kért, hogy tartsam titokban, mert szülei elleneznék.

ERZSIKE. Elleneznék? - te mégis elfogadtad jegygyűrűjét?

JULCSA. Ha hivatalt kap, nem ellenezhetik.

ERZSIKE. *(határozottan)* Julcsa, azt mondom, ennek vess véget! - ebből nem lesz jó!

JULCSA. Nem lehet.

ERZSIKE. Nem lehet? Dehogyan lehet, csak akard.

JULCSA. Szeretem, s nélküle meghalok.

ERZSIKE. Mikor lesz az esküvőd?

JULCSA. Két hónap múlva.

ERZSIKE. Úgy, hát menj haza tüstént, a te helyed most már otthon van.

JULCSA. Nem lehet.

ERZSIKE. Nem lehet?!

JULCSA. Jenő úgy akarja.

ERZSIKE. Úgy akarja? Úgy hát írjuk meg haza tüstént.

JULCSA. *(élénken)* Nem, nem - ha szeretsz, egy betűt se írhatsz; ládd, ez ok nélkül aggódtatná szüleinket.

ERZSIKE. Jól van, tedd, amit jónak látsz! *(Sírva fakad.)* E perctől leveszem rólad kezeimet. Te megcsaltál, nem volt hozzám bizalmad; de ne feledd, hogy oly becsületes atyád van, aki a szegénynek még csak árnyékát sem volt képes eltűnőni, ki elhagyta állomását, bujdosó lett, csupán azért, mert egyszer kinevették hallgatói. - Ne feledd azt se, hogy ha ez ifjú megszegné szavát, annak szegénye tán a sírba vinné. - Rosszabbat nem is gondolok! Azért jobb is, ha nem írjuk meg. - Isten veled! Könnyű szívvel jöttem - de most egy malomkővel távozom. Az ég bocsássa meg neked, hogy nem bízta bennem! *(Megy.)*

JULCSA. Erzsikém! *(Öleli.)* Hidd el, ő nem csal meg, ő a földkerekségen a legbecsületesebb, legjobb ember.

ERZSIKE. *(sírva)* Jó, jó - bízzál benne jobban, mint bennem! *(Elsiet.)*

JULCSA. *(egyedül)* Én nem tudom, ma mindenki rémíteni akar, *(sugárzó arccal:)* de szívem hite rendületlen, mint a szikla - hiszen ha ezt meg bírnátok ingatni, akkor az élet omlanék össze.

HARMADIK JELENET

Matild (középen), előbbi, (később) Földesiné

MATILD. Julcsa! Ugye az a neve?

JULCSA. Igenis az, kisasszony.

MATILD. (*megnézi - magában*) Szelíd, jó leánynak látszik, nagyon jó képe van.

JULCSA. Parancsol a kisasszony?

MATILD. Igen, azaz tulajdonképp semmit - de mégis, ha Szintei jön, őt nem szükséges bejelenteni. Ismeri maga Szinteit?

JULCSA. Nem ismerem.

MATILD. Nem ismeri? Hiszen Szintei az én jegyesem!

JULCSA. Értem, kisasszony.

MATILD. De örüljön hát neki maga is!

JULCSA. Én.

MATILD. No igen, mert én szeretném, hogy az egész világ csak erről beszélne, csak ennek örülne! Látja, még az öreg Péternek sem hagytam addig békét, míg nem örvendezett; pedig az soha még csak nem is mosolyog.

JULCSA. A kisasszony igen boldog.

MATILD. Boldog? Ez a szó kevés! Én örült vagyok! (*Elfordulva:*) Julcsa, menjen csak, nézzen le a lépcsőn - nézze meg.

JULCSA. Mit, kisasszony?

MATILD. Hogy nem jön-e?

JULCSA. De ha nem ismerem.

MATILD. Mindjárt meg fogja ismerni, lehetetlen meg nem ismernie, mert olyan szép ember nincs a világon! Csak menjen! - de zaj nélkül, mert a mama megpirongatna, úgyis mindig dorgál, hogy túlságosan is szeretem. Csak menjen! (*Julcsa el jobbra, mindjárt vissza.*) Már hat óra, s mégsem jön. Aztán mindjárt a színházba megyünk. - Ah, pedig annyi mondandóm van. - De hát mit is mondok neki? Tudom is én - ez magától szokott jönni. - (*Julcsa visszajön.*) Nos, ugye jön?

JULCSA. Nem, a lépcső üres.

MATILD. (*könnyeit törli*) Nem jön? Hol késik? Óh, én boldogtalan! Bizonyosan baja történt? De a mama sohase hisz nekem! Oda kellett volna küldeni! Jenő ily soká nem késett soha - soha!

JULCSA. Jenőnek hívják?

MATILD. Hát még maga azt sem tudta? Hívhatják-e másképp, mint Jenőnek!? -

FÖLDESINÉ. *(belül középen)* Matild!

MATILD. Mindjárt, mama! - Ah - hallja, léptek, - ezek az ő léptei - ez ő.

JULCSA. *(félre - örövendve)* E léptek nem az ő Jenőjének léptei! Ezeket én jól ismerem!

FÖLDESINÉ. Matild!

MATILD. Mindjárt megyek! - *(lassan:)* csak Jenőt várom!...

FÖLDESINÉ. *(az ajtóban megjelen)* Ejnye, ejnye, te rossz leány! -

MATILD. Hiszen ő jön, már itt van. *(Az ajtó nyílik.)*

NEGYEDIK JELENET

Jenő, előbbieik

MATILD. Jenő! *(Nyakába ugrik.)*

JULCSA. *(roskadozva)* Jenő!

FÖLDESINÉ. Jöjjön, jöjjön édes fiam. Matild már nem lelte helyét.

JENŐ. *(Julcsát meglátva, megretten - félre.)* Ő itt?

MATILD. *(vezetve nevet és ugrál)* Nem igaz - a mama várta, nem én. - No itt van a jó madár! Fogja, mama. *(Azok el a középajtón - Julcsához visszajövet, szelesen:)* Ez az én jegyesem. *(Elsiet középen.)*

JULCSA. *(egyedül)* Ez nem lehet - ez nem ő - hasonló - de nem ő. - Ha szólott volna, mindjárt megismertem volna, hogy más. Az ő jegyese? - S az én jegygyűrűm? - Nem - nem - ez káprázat! *(A középajtóhoz siet - hallgatódzva:)* A leány beszél - kérdezi - ah, mennyi kérdést halmoz össze - ő egyre sem bír felelni. Ó hallgass, hallgass el végre, hadd szóljon ő - úgy, úgy! Mért nem felel? Ah - most - a hangja is! Ez ő! *(Összeroskad.)*

ÖTÖDIK JELENET

Péter (balról), előbbi

PÉTER. Mit csinál itt, gyermekem?

JULCSA. *(felvászorogva)* Én!? Semmit.

PÉTER. De hisz összeroskadt - ön beteg? *(Fölemeli.)* Egészen kikelt színéből - ön remeg.

JULCSA. Én? - Nem - óh nem!

PÉTER. *(vezeti előre)* Ah, mily vad tekintet - mi baja? -

JULCSA. *(nevetni erőlködik)* Nekem? - semmi - mi volna? - néha szédülök - elmúlik - *(Belül csengetés.)*

PÉTER. Csengetnek. Maradjon... Majd bemegyek én helyette. *(El középen.)*

JULCSA. *(magában - kitörve felpattan)* S én tűrjem ezt? Berohanok, megmondom, hogy ez nem Szintei, ez nem is Jenő, - ez egy nyomorult gazember, aki megcsalt engem, megcsalja ez ártatlan jó leányt - ha-ha-ha - ártatlan, akit ő szeret?! Jó - aki őt szereti?!

PÉTER. *(visszajő)* Színházba mennek. Bérkocsi kell. Maradjon, majd hozok én. *(El jobbra.)*

JULCSA. *(magában)* De hátha kényszerítik? Ha szülei ehhez kényszerítik? Ha éppen e teremtmény az, ki miatt titkolódnia kell? - Hah, úgy van, úgy! Azért késett most is, mert nem szereti - nekem soha sem kell várnom, mert engem szeret! - enyém a szíve, enyém, nem a tietek? S engem még megrendített hitemben együgyűségem - hiszen ez olyan kézzelfogható igazság. Nyugodt leszek. Még azt hinné, nem bízom benne, mosolygok - nem, csak hidegen - nem - az nyugtalanítaná. Lássá, hogy hiszek neki.

HATODIK JELENET

Földesiné, Matild, Jenő (jönnek), előbbi

FÖLDESINÉ. *(elől jön)* A kocsi alatt van - jer Matild!

MATILD. Megyünk, mama.

FÖLDESINÉ. *(menve)* Julcsa, ha elmentünk, az ajtót be kell zárni. Kilenc előtt semmi esetre sem jövünk haza. *(A jobb ajtón el.)*

MATILD. *(jön)* Jenő! De jöjjön hát. *(Megy.)*

JENŐ. *(jön - sietve Julcsához)* Megyek! Visszatérek - szólanunk kell. *(El jobbra.)*

JULCSA. *(a legnagyobb örömmel)* Úgy van, úgy, ő nem csalt meg - ő visszatér - ő szeret!

HETEDIK JELENET

Péter (jön jobbról), Julcsa

PÉTER. Elmentek. Nos, gyermekem, jobban van?

JULCSA. Óh, egészen jól.

PÉTER. Hála Isten. Talán sokat is varr, azért szédül. Menjen a friss levegőre.

JULCSA. Nem, nem, itthon maradok. E munkát be kell végeznem. Legyen nyugodt, már semmi, éppen semmi bajom sincs.

PÉTER. Jól van, gyermekem; de ha mégis elmenne, ne vigye magával a kulcsot - szólítson, szobámban leszek. *(El balra.)*

JULCSA. Ah; jó, hogy elment - ez ő.

NYOLCADIK JELENET

Jenő (jobbról), Julcsa

JENŐ. Csendesen! Egyedül van?

JULCSA. Egyedül.

JENŐ. Nincs senki közel?

JULCSA. Nincs.

JENŐ. De semmi, ha jönne valaki, találok ürügyet, mintha kesztyűmet feledtem volna itt. *(Lehúzza kesztyűjét s eldugja.)*

JULCSA. De hát miért nem nevezel "te"-nek?

JENŐ. Hallgasson meg. Meg kell értenünk egymást. Én nem tudom, mily balsors vezette e házba. Ez kényszerít előbb nyilatkoznom, mint akartam. E házat el kell hagynia.

JULCSA. El fogom hagyni. De mi jogon nevezi e leány jegyesének?

JENŐ. Ő, teljes joggal -

JULCSA. *(tompá sikoltással)* S én? Ki vagyok akkor én?

JENŐ. Értsen meg jól; én nem hagyom el önt, gondoskodni fogok róla, - ezentúl szolgálnia sem kell, én gazdag vagyok.

JULCSA. *(kitörve)* Mit ér nekem a világ minden kincse szerelme nélkül!?

JENŐ. Szerettem én is, de -

JULCSA. Csak szeretett?

JENŐ. De a viszonyunk köztünk meg kell szűnni.

JULCSA. *(félíg sírva, félíg iszonyodva nézi)* Ah, ne szóljon így, hisz így elváltozik képe - így nem beszél Jenő - így gyűlölni fogom.

JENŐ. Szüleim akarják e házasságot.

JULCSA. *(felörvendve)* Csak szülei?

JENŐ. Ez összeköttetéstől függ fényes jövőm.

JULCSA. *(elszorulva)* S az én jövőm? -

JENŐ. S végre, én Matildot szeretem.

JULCSA. *(székbe roskad)* Szereti - s nekem tett esküi?

JENŐ. Azoknak nem kellett volna hinnie.

JULCSA. *(feláll végerőlködéssel)* S e gyűrű?

JENŐ. Ajándék volt.

JULCSA. Önnek hát nincs hite, nincs becsülete, nincs szíve, nincs istene?

JENŐ. Az mind van, hisz mondom, nem hagyom el, gondoskodom róla, jövőjét biztosítom; ez kötelességem, mint becsületes embernek.

JULCSA. *(kacagva)* Becsületes ember? Szegénynek hazudta magát, hazudta, hogy szeret, hazudta, hogy nőül vesz - hazug volt minden szava, s mégis ő azt mondja, hogy becsületes ember!

JENŐ. Igaz lelkemből bánom, hogy tettem, bár jóvátehetném.

JULCSA. Jóváteszi, hisz más vezet oltárhoz!

JENŐ. Csendesüljön, a botrány többet ártana önnek, mint nekem. Matild végre is megbocsátana, mert szeret; de önt megszegényítené - emlékezzék szüleire.

JULCSA. Ah, ez sok! Ő emlékeztet szüleimre, kik szörnyethalának, ha csak sejtenék is - *(sötéten:)* s ő azt hiszi, nem gyilkos!?

JENŐ. Ők nem fogják megtudni...

JULCSA. S ő azt hiszi, hogy valaha látom őket, *(sötét elhatározással:)* látom a napvilágot, mintha nem halálítéletet mondott volna rám!

JENŐ. *(közelít hozzá)* Mit akar tenni?

JULCSA. Hagyjon el, hagyjon el, több szavunk nincs.

JENŐ. Gondolja meg, én kész vagyok minden áldozatra -

JULCSA. Távozzék; az áldozat megtörtént, többé nem tehet jóvá semmit. - Szerelme volt mindenem: becsület, élet a földön, üdv az égben, rám nézve már semmi!

JENŐ. Ha csendesül, gondoljon rám -

JULCSA. Óh igen, gondolok, a legkínosabb percben gondolok rád, s ha Isten igaz bíró, ítélni fog. *(Zokogva az asztalra borul.)*

JENŐ. *(magában)* Óh, vajha sohase láttuk volna egymást! - de egész jövőmet tenném semmivé... Ha kisértette magát, nem veti meg ajánlatom. *(El jobbra.)*

JULCSA. Eh, könny, panasz, siralom nem tesz jóvá semmit. Sötét gondolat, te adj erőt nekem! Távozzatok szívemből mind, akik az élethez láncolatok, elszakasztom azokat. Ne tudja meg senki, hová tűntem el. Akik szerettek, siratni fognak - lopott könnyek, de jobb, mintha élve meggyűlölnének - s ah, megátkoznának! Ő tudni fogja, mért halok meg, s e tudat skorpió lesz szívén - tegye boldoggá azzal, *(keserűen:)* akit szeret! *(Péter jön balról, s hátul megáll.)* Ez öreg mondá, a Dunába ölte magát, mert szeretett, hitt s megcsalták, s lám ez öreg is szereti, siratja halottját, pedig élve tán gyűlölte, megvetette, megátkozta volna! Te megtanítál, mit kell tennem; - légy áldott

érte! - Gyorsan, gyorsan, míg a szándék erős - e földön többé nincs semmim. *(El akar menni.)*

KILENCEDIK JELENET

Péter, előbbi

PÉTER. *(elébe lépve, megfogja kezét)* Hová, boldogtalan?

JULCSA. *(szemét ráfüggesztve, egy percig mozdulatlan)* Ah, atyám ősz fejét látom.

PÉTER. Szavai, a láz, mely most szemében ég, előbbi ájulása: hiába tagadná, én mindent tudok.

JULCSA. *(sikoltva)* Ah, bocsásson!

PÉTER. Szörnyülködik, hogy csak egy tanúja van, s felejtí, hogy Isten van, aki mindent lát, s ítélni fog!

JULCSA. *(térdre roskadva)* Halni akarok.

PÉTER. Boldogtalan, azt hiszed, az jóváteszi hibádat?

JULCSA. Lehet-e élnem megcsalatra?

PÉTER. Ah, nem a szerelem csalódása űz téged sírba, - te gyalázattól félsz.

JULCSA. *(egészen összeroskadva)* Ah!

PÉTER. Te nem halhatsz anélkül, hogy gyilkos is ne lennél.

JULCSA. *(fejét lehorgasztva)* Óh - nem - nem!

PÉTER. Félsz, hogy élve meggyalázod szüleidet.

JULCSA. Azért kell halnom.

PÉTER. Azt hiszed, az én leányom szégyenét eltemette a hullám; óh nem, kidobta az öngyilkost, s elárulta, hogy magával két életet ölt meg.

JULCSA. Óh szörnyű - szörnyű!

PÉTER. És szívembe az önvád mardosó kígyóját dobta, hogy bukásának és halálának tán én valék oka - ez fogná kínozni szüleidet is. - E rémhírrrel meg akarod ölni? -

JULCSA. *(hozzá csúszva, kezét csókkal halmozza)* Köszönöm - köszönöm, élni fogok!

PÉTER. Esküdjél meg!

JULCSA. Esküszöm!

PÉTER. Isten, vedd ezt váltságul leányoméért!

MÁSODIK FELVONÁS

(Balra, elöl Nagy István házának homlokzata, két bemélyedő ablakkal, azontúl utcaajtó, kapu, nádkerítés. Jobbra bokrok és fák, füzes. Hátralátványban a színen keresztül magas gát feljárattal.

Azon túl a Tisza. A Tiszán túl síkság. A ház előtt lóca. - Késő este.)

ELSŐ JELENET

Sára (a házból jő)

SÁRA. Mégsem jön! Óh istenem! Istenem! - De mért is bocsátottam el, hisz a postamester megígérte, hogy mindjárt átküldi, ha levél jön. De hiába, nem találta helyét, nagyon nyugtalan, főképp Julcsa miatt! - Ah, végre! Ez ő!

MÁSODIK JELENET

Nagy, előbbiek

NAGY. Na itt vagyok. - Jaj, be elfáradtam! *(A lócára ül.)*

SÁRA. Csakhogy jössz! Már nyugtalankodtam.

NAGY. Jaj, kedves Sárám, csak egy kis mérföld ide a postastáció, de az ilyen öreg korúnak nagyon is nagy stáció.

SÁRA. Hát levél van!

NAGY. *(örömmel)* Van.

SÁRA. Julcsától?

NAGY. *(lehangoltan)* Nem. Erzsike ír.

SÁRA. Egészséges? - hát Julcsa?

NAGY. Julcsáról most sem tud bizonyost; de azt írja, ne aggódjunk miatta. Julcsa, mikor oly rögtön elhagyta Pestet, megizente neki, hogy nagyon jó szolgálathoz jutott ugyan, de az urasággal el kellett utaznia.

SÁRA. De mégis - több mint féléve semmi hírt sem venni róla! Tán beteg! Tán meghalt?

NAGY. Ugyan ne ijesztgess! - hisz akkor tudósítottak volna. Én azt hiszem, nagyon is jó dolga van.

SÁRA. Hát Erzsike?

NAGY. Óh, szinte öröm olvasni levelét! Nagyon jó dolga van. Egészen estafírozta magát. Még esztendeig akar szolgálni, hanem eddig tán útban van, meglátogat.

SÁRA. Hazajön? Óh, ez egészen megvigasztal!

NAGY. Hát Bertók, mégsem jött haza?

SÁRA. *(sopánkodva)* Nem, de már tudom, hogy ismét két betyárral kószál, már egy álló hete! Meglásd, ez a fiú előbb-utóbb szégyent hoz fejünkre!

NAGY. *(feláll)* S én tőrjem a háznál?

SÁRA. De hát mit csináljunk vele?

NAGY. Majd megtudod! Én megfontoltam az úton a dolgot. Ha ez sem használ, ha erre sem tér meg - *(Kívül, balra Bertók és két suhanc éneke.)*

SÁRA. Hallod, ez ő! Hála Isten, hazajött!

NAGY. Gyorsan, zárjuk be az utcaajtót!

SÁRA. Ki akarod zárni az én fiamat?

NAGY. No Sára! Ennek meg kell lenni! - Majd megmagyarázom odabent.

SÁRA. *(utána megy)* Amint akarod, édes uram, de ő mégis az én fiam. *(Elmennek az utcaajtón.)*

HARMADIK JELENET

Bertók, Bandi, Pista (Összefogódzva, Bertók közbül.)

BANDI. Na, Bertók, mármost eredj be, s feküdjél le.

BERTÓK. *(kissé kaptos, de egyáltalában nem tántorgó részeg)* Nem vagyok én ittas, csak spiccem van. Ti sült parasztok ezt persze nem értitek. Kétféle spicc van: a makaóban, mikor gusztálunk, s meg mikor se sokat, se keveset nem iszunk. - Ez a leggyönyörűbb állapot! Ilyenkor az embernek nagyszerű gondolatai vannak! - Te Bandi! Mit gondolsz? Hátha a Tisza gátját valahol átfúrnók? *(Kacagva:)* Hogy lubickolna az egész falu! A szép lányok pedig... nem adnám sokért... ha-ha-ha!

BANDI. Szerencsétlen, hisz akkor az apád háza leginkább úsznék.

BERTÓK. Nem az apámé, hanem a falué, hisz ő rektor! Te! Hátha egy kis illuminációt csinálnánk az uraság tiszteletére, aki éppen ma érkezett meg?

PISTA. De már azt nem tesszük, az uraság senkinek sem vét.

BERTÓK. No hát legalább verjük ki a korcsmát.

BANDI. Semmit sem teszünk, hanem lefekszünk. Hej, csak igaza van az apámnak, mikor azt mondja: Bandi, kerüld azt a kosta Bertókot, előbb-utóbb vízre visz.

BERTÓK. Az én apám pedig azt mondja: kerüld azt a Bandit, mert borra visz, a bor pedig korhelységre, a korhelység pedig akasztófára!

BANDI. No hiszen szerencséje, hogy apád!

BERTÓK. Még nagyobb szerencséje, hogy ilyen derék fia van! Nem kommandálom, hogy valaki bántsa! Aztán jó ember az öreg, a légynek sem vét; az a baja, hogy nagyon is jámbor az istenadta. - Olyan szemérmes, mint egy tizenhat éves leány, s éppen ez a malőrje. Mert, úgy nézzetek a szemembe, hogy végzett ember az én apám - az ám. - De ha valami malőr éri, szégyenletében mindjárt bujdosik. Mielőtt ide jött, Erdélyben a legjobb rektóriában ült. Ha tudnátok, mért hagyta ott, s miért jött ide kóstának? *(Kacag.)* Még a nevét is otthagya - mert ő nemcsak Szentesi, hanem Szentesi Nagy István! Mert, úgy nézzetek a szemembe, hogy én nemes legény vagyok, az ám.

BANDI. Tán valami rossz fát tett a tűzre.

BERTÓK. Ah, dehogy - a töltött palacsinták miatt.

BANDI-PISTA. Micsa?

BERTÓK. *(nevetve)* No, ha már ennyit tudtok, tudjatok meg mindent, úgyis kifúrná az oldalamat. Hát egy vasárnap az uraság ebédre hívta. Az öreg elment, de mikor a töltött palacsintára került a sor, már annyira jóllakott a sok aszétlival, meg nem tudom én mivel, hogy többé egy falat sem fért bele. De azt hitte, hogy megbántaná a nagyságos asszonyt, ha a palacsintából is nem venne. Kiszedett vagy négy darabot. De mármost mit csináljon velük? Megenni nem tudta, otthagyni pedig szégyenlette. Hát fogta magát, mikor senki sem nézett oda, egyiket a másik után szépen a zsebkendőjébe praktizálta. De csak most jön a haddelhadd! Neki kellett a délutáni könyörgést tartani. Kissé el is késett már, és siettében a palacsintákról egészen megfeledkezett. Feláll a székbe, szokás szerint kiveszi zsebkendőjét, hogy megtörölje az ő fényes arcát - képzeljétek! - ha-ha-ha! - a palacsintát is a képére törülte. *(Nevetnek.)* Szegény öreg, csuda, hogy szörnyet nem halt! Csak úgy támolygott le a székről, mintha a világ forogna vele. - Erre aztán annyira megpudeálta magát, hogy az utcára sem mert nappal kimenni. Hiába vigasztaltuk, összeszedte a sátorfát, s nekiindult a világnak. Ekkor jöttek aztán a koplalás napjai. A két húgom egymásután elment szolgálni Pestre, *(dicsekedve:)* de én nem hagytam el az öreget.

BANDI. Dolgoztál, hogy segíts rajta?

BERTÓK. Dolgozni? Én? No csak az kellene még.

BANDI. Hát mit csináltál?

BERTÓK. Vigasztaltam -

BANDI. Vagyis élősködtél a nyakán.

BERTÓK. Hiszen azért vagyok fia.

BANDI. Cudar ember vagy biz te, Bertók. De azért jó éjszakát. *(Elmegy.)*

PISTA. Az ám - adjon Isten. *(Elmegy.)*

BERTÓK. Cudar ember, mert nem dolgozom? Csak nem vehetek kezembe ásót meg kapát - én, aki pantallót viselek! - Csak az kellene még. - *(Megy a kapu felé.)* Bezárták? Vagyis kizártak! Furcsa! Kizárni engem! *(Dörömböl - lármázik.)* Heh, nyissák ki! Megjöttem! Nyissák ki, mert betöröm. *(Az ajtót megnyitják.)* Szerencséjék! Különben a korcsmába mentem volna vissza.

NEGYPEDIK JELENET

Nagy, Sára, előbbi

NAGY. Mit akarsz itt?

BERTÓK. A legjámborabb dolgot - aludni.

NAGY. Velem ugyan egy fedél alatt nem.

BERTÓK. *(tréfálózva)* Hát majd elmegyek a kertbe.

NAGY. Ide többé be nem teszed a lábadat.

SÁRA. Míg meg nem jobbulsz.

BERTÓK. Így vagyunk? El akarnak kergetni?

NAGY. Ha nem tetszett tanulni, eredj kapálni.

BERTÓK. Ezt már egyszer hallottam.

NAGY. Semmirekellő, most hallod utolszor.

BERTÓK. Csak rakja rám minden címemet, hogy naplopó, korhely, részeges, spiler, istentől elrugaszkodott gazember vagyok; hanem tegye hozzá, hogy fia is vagyok.

SÁRA. Még gúnyolódik is, - adja ide azt a botot, vagy törje össze minden porcikáját.

NAGY. Csendesen, Sára! - ne üssünk zajt. Fiam! Látod, hogy én nyugodt vagyok, mert amit teszek, azt jól megfontoltam. Tehát értsd meg jól. Ugye szerettünk, isteni félelemben neveltünk, csak jóra oktattunk? Aztán iskolázni küldtünk, rád költöttünk mindent, csak hogy belőled oly embert nevelhessünk, ki esze után meg bír élni. De mit tettél te? Az iskolából mindenütt kicsaptak, mert veszekedtél, verekedtél, loptál, semmit sem tanultál, s egypár hónap múlva mindig rongyosan, mezítláb jöttél haza, mint a tékozló fiú. - Mi elég gyöngék voltunk, mindannyiszor megbocsátani. - Újra felruháztunk, újra elküldtünk.

BERTÓK. Az kötelességük volt.

NAGY. Jól van, fiam; kötelességünk volt, s mi megtettük azt. Akkor így szóltam: Tanulni, s eszed után élni nem akarsz, élj tehát kezed után! Egymás után ötféle mesterségre adtalak, de te mindenünnen megszöktél, mert dolgozni éppen oly lusta vagy, mint lusta voltál tanulni. Azóta itt élsz nyakunkon. Láttad, hogy oly szegénységre jutottunk, hogy betevő falatunk sem volt; láttad, hogy nővéreid kénytelenek voltak szolgálatba menni; te itt maradtál, de tettél-e valamit, láttad, hogy egész nap tanítok, este és kora reggel véres verejtékkel ásom fel a kertet, mívelem csekély földemet - jöttél-e csak egyszer segíteni? Nem pipázva nézted-e, hogy szegény jó anyád majd megszakad mellettem? De mindennek van határa!

BERTÓK. Furcsa! Tán annak is én vagyok oka, hogy ennyire jutott! Csak fogja rám, hogy a palacsintával -

NAGY. *(magánkívül, botját emelve)* Hallgass, szerencsétlen!

SÁRA. *(közbeveti magát)* Édes uram!

NAGY. Igazad van. Uralkodom magamon! Gonosz fiú, csak merd ezt valaha említeni - akkor Isten legyen irgalmas mindkettőnknek.

BERTÓK. Sohase féljen, nem fogok veled dicsekedni - hisz ott is velem csúfoltok leginkább - nem is neveztek másképp, mint palacsintás Bertóknak.

NAGY. *(a dühtől reszketve, elveti botját)* Menj, menj, ha jót akarsz, s ne lássalak soha, soha! *(A padra hanyatlik.)*

SÁRA. Takarodjál, semmirekellő, s ne várd, hogy én vegyem a botot kezembe - de mit is kímélem. *(A botot veszi.)*

BERTÓK. *(elkotródik)* De már fele sem tréfa.

SÁRA. Szerencséje! - Édes jó, nagyon felindultál?!

NAGY. Óh, kedves életem párja, mikor imádkozom, sokszor kérdelem magamban: mivel érdemeltük mi, hogy ennyire üldöz a balsors? S hogy afölött ily istentelen gonosz fiúval vert meg!? Hiszen mi istenfélő jámborok és munkások voltunk, senkivel rosszat nem tettünk, e fiú szemünk fénye volt, s ő ily hálátlanul fizet, s csak szégyent hoz ránk! *(Mély szomorúsággal:)* Ha az igaz hit nem lenne pajzsom, ha te nem volnál oldalamnál, hidd el, rég megástam volna síromat - mert szomorú az én lelkem mindhalálig.

SÁRA. Hidd el, megjavul ő is; hiszen még fiatal; hadd érezze kissé a nyomort, az majd megtanítja.

NAGY. Nem, nem - oly mélyen bevágta már magát szívébe a féreg, ha akarná, sem képes azt kitépni - ránk nézve ő meghalt.

SÁRA. Vigasztaljon, hogy megtettél érte mindent.

NAGY. Meglásd, itt sem lesz maradásunk, ez a fiú elárul, pedig ha napfényre jó - amire gondolni is pirulok! Így is, ha valakit nevetni látok, azt hiszem, tudja ama balesetet, s rajtam nevet!

SÁRA. Ugyan verd ki fejedből; csak képzelődés; gondolnak is az emberek velünk! Onnan sem kellett volna eljönnöd, ha magad is jót nevensz rajta; nem nevétek volna az emberek!

NAGY. Igazad van, átlátom, bennem a hiba; de az én arcom bőre nem képes megvastagodni, s inkább a világ végére bujdosom, mintsem gúny és nevetség tárgya legyek. Hiba, gyengeség; de Isten látja lelkemet, nem tehetek róla.

SÁRA. Csöndesen! A jegyzőék jönnek.

NAGY. Jer, térjünk ki.

SÁRA. Már miért? Megbántásnak vehetnék.

ÖTÖDIK JELENET

Peti (elöl lámpással), Kotori, Zsuzsánna, Toncsi (karonfogva balról - hátulról), előbbieik

KOTORI. Ah, Philemon és Baucis! - Megállj Peti a lámpával! - jó estét, Szentesi uram.

NAGY. Adjon Isten!

ZSUZSÁNNA. Ne ácsorogjunk, elkésünk.

KOTORI. Dehogyan késünk, az uraság tíz óra előtt nem vacsorál.

ZSUZSÁNNA. De a nagyságos asszony, tudom, alig várja, hogy velem konverzálhasson.

TONCSI. S ha későn megyünk, még majd azt hiszik, hogy erővel ott akarjuk magunkat marasztaltatni az estelire.

KOTORI. Jó, jó; de azért mégsem kerget a tatár! - Hát Szentesi uram nem tart velünk? Nem akar szintén tisztelkedni?

NAGY. Majd holnap, vagy mikor őnagysága parancsolja; ma útról jön, törődött.

KOTORI. Persze, persze, úri vendégei is lehetnek, s nagyon zsenírozná - értem Szentesi urat, ha be kellene mutatnia. Hanem mért nem szólt, én majd odakölcsönöztem volna a másik atillámat.

NAGY. Köszönöm, jó éjszakát!

KOTORI. Nincs mit szégyellni, bizony nálunk szegény az eklézsia.

NAGY. Én meg vagyok elégedve.

KOTORI. De lássa, tisztelt Szentesi úr, nem kellene magukat úgy elvonniuk a műveltebb köröktől. Az én kedves Zsuzsannám nem büszke, ő leereszkedő, s a nagyasszonyt mindig szívesen látná. - Ugye, Zsuzsanna? - Aztán én sem sajnálnék egy-egy pohár bort, s néha egy-egy liba halálát sem siratnók meg - Szentesi uramnak, úgysis tudom, ritkán van vasárnapja.

TONCSI. De papa, menjünk már; Berta kisasszony, az én gyermekkori barátném, tudom, alig várja, hogy láthasson.

ZSUZSÁNNA. Apropos igaz-e az, Szentesiné asszony, hogy két leánya is van?

SÁRA. Van.

ZSUZSÁNNA. S mért nincsenek itthon?

SÁRA. Mert szolgálni vannak.

ZSUZSÁNNA. Szolgálni? - De reménylem, komornák? Én is szeretnék egy szobaleányt tartani.

TONCSI. Apropos, a Szentesi úr fia az a - hogy is mondjam?... aki ablakom alatt kétszer is elmegy naponként. - Micsoda ő tulajdonképpen?

NAGY. Bocsnat, késő este van; el méltóztatnak késni. - Jer Sára! Jó éjszakát. *(Halkan:)* Látod, csak azért álltak szóba, hogy szegénységünket kigúnyolják.

SÁRA. Pedig mi sohasem vétettünk nekik. *(Elmennek.)*

ZSUZSÁNNA. De minek állsz te szóba ily nevetlen proletáremberrel?

TONCSI. Aztán a papa meghívja a házhoz, végre még leányait is odahozza; csak nem akarja, hogy szolgálókkal konverzáljak?

KOTORI. Jó, jó, ti meg nagyon is fenn hordjátok az orrotokat.

ZSUZSÁNNA. Kotori úr!

TONCSI. Bizony kuriósz a papa! -

KOTORI. *(karjára fűzi, mennek).* Jó, jó, csak nem fogunk itt az utcán disputálni! - Indulj, Peti.

ZSUZSÁNNA. Ugyan ne légy oly csudálatos!

TONCSI. Most az egyszer a mamának van igaza.

KOTORI. Jó, jó, Szentesi azért becsületes ember.

ZSUZSÁNNA. Legyen a tiéd az utolsó szó.

TONCSI. Ugyan ne is felelj neki, mama. *(Elmennek jobbra, elől.)*

(Szünet - egészen besötétedett.)

HATODIK JELENET

Julcsa

JULCSA. *(jobbról, hátul - feje nagy kendővel fedve, karján pólyás csecsemő, betántorog s a padra roskad)* Nem követ senki - csak képzelem. Az ablakok sötétek. Aludjatok, drága szülék, aludjatok mélyen! Föl ne keltsen az én léptem, az én zokogásom; mert ha így megláttok, jobb volna, ha a föld nyelne el engem. Nem jövök én emelt fővel, könnyű szívvel, tárt karokkal - mint tolvaj jövök - kilesve, midőn a hold elrejté szűz arcát, - hogy a sötét éj takarjon, s ne lássatok mikor jövök, ne lássatok mikor távozom! Óh mert nem merek színetek elé kerülni! - Óh, bár híretem se hallanátok soha! Óh, vajha ne lettem volna gyáva, midőn kerestem a halált. - *(A gyermeket szívéhez öelve:)* Nem, nem Isten őrködött felettem. Gyűlöltelek, míg szívem alatt voltál, gyűlöltem az életet; most áldom a megtartó kezét, áldom gyöngeségemet, mert az én életem volt a te életed is. Most szívem egészen a tiéd: s csak az fáj, hogy válnunk kell. *(Hozzá beszélve:)* A szegénység, a nyomor kényszerít rá, s éppen azért, mert nagyon szeretlek, nem bízlak idegen dajkára, az megölne, mint megölnek annyit; - s én akarom, hogy élj; mert most már te vagy az én örömem, mindenem! Édesanyámra bízlak - de mindig rád gondolok. És eljövök gyakran. Ha erőm visszatér, dolgozom megint, minden pénzt neked küldök. Most nem adhatok többet; amim volt, mind pénzzé tettem, mind pólyád közé rejtem. *(A hold előttűnik. Ijedve:)* Óh isten, a sötét felhők oszlanak - ellenségem a hold, mert ily gyorsan elűz téled! *(A házhoz közelít.)* Isten veled - isten veled! Ne félj, hisz édesanyámra bízlak - ő kegyes, jó asszony. Gyűlölne, ha tudná, hogy enyém vagy - így szánni, szeretni fog, mint szegény elhagyott árvát - isten veled, - isten veled! *(Az ablakba akarja tenni.)* Nem lehet! Nem válhatok! Szívem szakad össze, nem tehetem! - - Őrjöngő, eszmélj, hiszen jól megfontoltad - mást nem tehetsz - halálát akarod ez ártatlannak? *(Az ablakba teszi.)* Isten oltalmazzon! *(El jobbra, elől.)*

HETEDIK JELENET

Bertók (jön hátul, balról)

BERTÓK. Elindultam; de hát hova menjek? - szolgálni? - dolgozni? - hogy más parancsolgasson? Már úgy csak inkább parancsolgassak itthon. Hogy tessék-lássék majd lendíttek valamit. Már csak kibékülök! Bekopogtatok az ablakon; tán még nem is alszanak. *(Az ablaknál:)* Mi ez? E biz egy pólyás gyermek. - Hogy jött ez ide? - Egy levélke. - Ebből tán megtudom. - *(Olvassa:)* "Nagy Istvánné asszonyomat az Isten nevében kérem, viselje gondját e szegény árvának. Minden pénzemet a pólyába tettem - ezután is mind elküldöm. Nyakában egy gyűrű van. - A neve Pál." Pénz, gyűrű? Lássuk, mennyi az a pénz, s mit érhet az a gyűrű. *(Egy csomagot vesz ki - a gyűrűt letépi.)* - Egy-kettő-három-négy-tízforintos - egy, kettő-három egyes. - E biz negyvenhárom forint. *(Zsebébe dugja.)* Soha jobbkor! S ez a gyűrű? *(Balkeze kisujjára húzza.)* E biz csinos - jó lesz llusnak, úgyis régen megígértem. - De hohó, valami jut eszembe! - Nagy Istvánné asszonymak ajánlják? Ez a gyermek nem innen való, itt csak Szentesiné asszonyomat ismerik. - Ezt bizonyosan az én nyakamra hozták onnan, ahol azelőtt laktunk. Meg akarnak gyalázní. S az én szegény öreg jó anyámat terhelni ezzel. - Aztán az öreg úr szégyenletében rögtön elbujdosnék, kenyér nélkül maradna. - Hohó, édes falusi nimfáim, rajtam nem fogtok ki! *(Veszi a gyermeket.)* Jer csak velem, majd jobb helyre teszek én! *(Hátul a töltésen elmegy.)*

(Kis szünet - zene tölti be.)

NYOLCADIK JELENET

Julcsa (jő jobbról, elől)

JULCSA. Még egyszer szívemhez zárom, csókjaimmal és könyveimmel árasztom, aztán Istenre és anyámra bízom. Megkopogtatom az ablakot, - mert lelkem zavarában azt is feledtem! Aztán e bokrok mellé rejtezem. - Nem, ily közel, s az út mellett nem maradhatok - a kopogtatás után gyorsan el kell futnom. *(Közeledik az ablakhoz.)* Nincs itt! - Ah, eltévesztettem. *(A másik ablakhoz siet.)* Ó isten! Hol van? Ily gyorsan - csak most hagytam itt. - Nem, nem - csak visszajöttem gyorsan - el végtelenül lassan mentem. Azóta bizonyosan észrevették. - Mintha sírását is hallottam volna. *(Az ablaknál leskelődve:)* De a szobában sötétség van - semmi nesz - tán a hátulsó szobában vannak. - Mért is gondolom mindjárt a legrosszabbat! - Annak az ablaka az udvarra nyílik. *(Megfordul, hogy a kapuhoz menjen, de már akkor vele szemközt áll.)*

KILENCEDIK JELENET

Bertók, előbbi

BERTÓK. *(ki a gátról, füleit tenyerével tapasztva, iszonyodva fut le - hebegi)* Húgom!
(Dermedten megáll.)

JULCSA. *(ijedve)* Bátyám!?! *(Egy percig mozdulatlanok)*

BERTÓK. Most érkeztél?

JULCSA. Most.

BERTÓK. Az úton jöttél?

JULCSA. Ott.

BERTÓK. *(a gát felé mutat)* Erről?

JULCSA. Nem.

BERTÓK. *(fellélegezve)* Hála Isten!

JULCSA. Egészen halvány vagy.

BERTÓK. Te is.

JULCSA. Mitől remegsz?

BERTÓK. Én? - nem - csak siettem.

JULCSA. Te nem voltál itthon?

BERTÓK. Nem.

JULCSA. Az öregek már alusznak?

BERTÓK. Alkalmasint.

JULCSA. Az ablakok *(benéz a kapunál)* - ah, mind, mind sötétek!

BERTÓK. Azért lehetnek ébren; ritkán gyújtanak gyertyát, mert nagyon szegények.

JULCSA. *(némi örömmel)* Lehet. - *(Magában.)* Nem - nem lehet!

BERTÓK. Most már itthon maradsz?

JULCSA. *(vizsgálódik a kapunál)* Nem - újra elmegyek szolgálni.

BERTÓK. Még nem kopogtattál?

JULCSA. Nem. *(A levélkét hirtelen fölveszi.)* Egy papírdarab...

BERTÓK. *(rémülve)* Ne olvasd - add ide! -

JULCSA. *(beletekintve)* Ó Isten!

BERTÓK. Mondtam, hogy ne olvasd, tépd össze.

JULCSA. *(ijedtsége nő)* Ebben édesanyámat - Isten nevére kéri - hogy egy árva gyermeket... Te nem tudsz róla semmit?

BERTÓK. *(hebegve)* Nem - nem.

JULCSA. *(az ajtónak rohan)* Zárva? - *(Rázza az ajtót.)* Anyám, édesanyám! - Nyissák ki!... Az Isten szent nevére! Gyorsan!

BERTÓK. *(magában)* De hát mi bizonyíthat ellenem? Senki sem látta.

TIZEDIK JELENET

Nagy, Sára, előbbiek

SÁRA. *(belül)* Ez Julcsa!

JULCSA. Én vagyok, édesanyám! Csak gyorsan!

SÁRA. *(belül)* De hát mi baj?

NAGY. *(belül)* Nyitom már.

SÁRA. *(belül)* Valami szerencsétlenség? *(Az ajtó megnyílik.)* Lányom! *(Öleli.)*

NAGY. Nem is képzeltük - ily késő éjjel.

SÁRA. Éppen le akartunk nyugodni.

JULCSA. Hagyják az örömet - én e levélkét találtam. - Nincs odabenn?

SÁRA. Kiről beszélsz?

NAGY. Térj magadhoz - magadonkívül vagy.

JULCSA. *(sebesen, lélegzet nélkül)* E levélke. - Ebben isten nevére kéri édesanyámat, hogy viselje gondját egy szegény árva gyermeknek.

BERTÓK. Itt találtuk az úton. - Arra ijedtünk meg, hogy tán valaki más -

JULCSA. Nem, nem! - Ugye édesanyámnál van?

SÁRA. Meg nem foghatom. -

NAGY. *(a levelet olvassa)* E levél szerint valami szerencsétlen anya nálunk akarta hagyni kisdédét; de tán megbánta, s magával vitte.

JULCSA. Nincs? Nincs itt?

SÁRA. Lehetnek ily gonosz anyák?

JULCSA. Ha valami gonosz kezére jutott - vagy valami fenevad... Ó, e gondolatra is megőrülök! - Gyorsan! Hívjanak embereket - még nem lehet késő - még megmenthetjük!

NAGY. Gyermezem, én magam is félni kezdek.

SÁRA. *(Bertókhöz)* Menj, hívd a szomszédokat - az ijedtség levert. - Óh gonosz, gonosz, szívtelen anya!

JULCSA. Ne átkozza, anyám, ő a legszerencsétlenebb a világon.

SÁRA. Az nem menti iszonyú vétkét.

BERTÓK. A jegyző jön.

TIZENEGYEDIK JELENET

Kotori, Zsuzsánna, Toncsi, kisbíró (a lámpással elől, jobbról), előbbiek

NAGY. *(elébe ment)* Az isten hozta, jegyző úr! Adjon tanácsot, mi egészen bódultak vagyunk.

KOTORI. Az uraság már lefeküdt.

ZSUZSÁNNA. Mert nem izented meg, hogy tisztelkedünk.

TONCSI. Mert itt elvesztegettük az időt, képzelem, hogy fogja sajnálni Berta.

NAGY. Kérem olvassa e levélkét. *(Átadja.)*

KOTORI. Peti, jer ide a lámpával.

ZSUZSÁNNA. Mi az? Micsoda levél?

NAGY. *(folyvást zavarral)* Julcsa leányom most érkezett haza.

SÁRA. *(szintúgy)* Itt a ház előtt találta. - Vagy te találtad, Bertók?

BERTÓK. Én már magam sem tudom. - *(Hirtelen:)* Együtt találtuk.

SÁRA. S most félünk, hogy a gyermekkel valami szerencsétlenség történt.

KOTORI. A dolog nagyon egyszerű.

ZSUZSÁNNA. Nos, mi van a levélben?

KOTORI. Valami gyermeksikkasztás.

JULCSA. De tán kerestetni kellene?...

KOTORI. Mintha egyéb dolgunk sem volna. Azonban e levél nálam marad, mint dokumentum azon esetre, ha az anya valami gonoszra vetemednék.

JULCSA. Úgy, hát megyek én.

SÁRA. *(feltartóztatva)* Hová? Mit akarsz?

JULCSA. Tán most ölik meg - s itt senki sem mozdul! Ha Istent ismernek, bocsássanak. *(A gát felé fut.)*

NAGY. Julcsának igaza van, ez felebaráti kötelesség.

TIZENKETTEDIK JELENET

Erzsike, előbbiek

ERZSIKE. *(a gáton sietve jó a gyermekkel)* Megmentettem.

JULCSA. *(örömsikoltva kiragadja kezéből)* Meg van mentve - él - él - él! -

SÁRA. Ez Erzsike!

NAGY. *(Kotorihoz)* A másik leányom!

BERTÓK. *(félre)* Újra éledek.

ERZSIKE. *(Julcsához)* De hát mért veszed ki kezemből!?

SÁRA. Mindnyájan megrémültünk egy levél miatt.

ERZSIKE. Hát én - míg megszabadítottam a bizonyos haláltól!

MIND. Haláltól?

ERZSIKE. *(elveszi a roskadozó Julcsától, s előre jó)* Fogja, édesanyám! Kösse más párnába. *(Átadja.)* Jaj, alig bírnak lábaim, a rémület, - az öröm miatt. *(A padra ereszkedik.)*

SÁRA. De hisz ez merő víz. -

ERZSIKE. Meghiszem - a Tiszából hozom. De előbb segítsünk, aztán beszéljünk.

SÁRA. Óh istentelen gonosz, gonosz anya! *(El a gyermekkel a házba.)*

NAGY. De hát hogy történt?

KOTORI. A leányasszony egészen száraz, hát hogy menthette meg a Tiszából?

ZSUZSÁNNA. Erre magam is kíváncsi vagyok.

ERZSIKE. Hát biz a jó Isten segedelméből, - mert úszni nem tudok. - De hát Julcsa mért sikoltott fel?

NAGY. Egy levelet találtunk, melyben említés van a gyermekről.

KOTORI. Csak a dologra, mi már a többit tudjuk.

ERZSIKE. De én nem tudom.

KOTORI. Az nem tesz semmit; csak azt mondja, hol és hogyan szabadította meg? *(Julcsa felállott s szintén előre jön.)*

ERZSIKE. Hát én egy fuvarossal jöttem, ki a szomszéd faluban fogott ki. Motyómat hónom alá vettem - mert a láda Pesten maradt, - mert csak látogatni jövök. Ó a láda tele van, van ám Kazinczim is.

KOTORI. De hisz ez mind nem tartozik a dologra.

ERZSIKE. De tartozik szüleimre. Aztán van két selyemruhám is, a kisasszonyom ajándékozta.

KOTORI. Jaj, ha előbb a garderoobja inventáriumát...

ERZSIKE. Eh, ne izéljen! Nem az úrnak beszélem én ezt. - No de ha éppen tudni akarja... Hát gyalog siettem haza, hogy lássam az én kedves jó szüleimet! - Amint a gáton jövök, egyszerre gyermeksírás üti meg fületem - megállok - szerencsére akkorra már a hold is kisütött. - Hát képzeljék, a rőzse közt, melyből a sarkantyú van csinálva, egy pólyás gyermeket látok. Annyira megijedtem, hogy egy percig mozdulni sem tudtam; de mindjárt láttam, hogy csak egy kiálló gally tartja fenn, melyben a párna fennakadt.

JULCSA. Ó isten!

(MIND). Szörnyűség!

ERZSIKE. Látván a nagy veszedelmet, visszakaptam erőmet. - De okosnak is kellett lennem, mert ha a rőzsét nagyon megmozgatom, vége lett volna a szegénykének. - Én tehát kissé alább kerültem, s a rőzsébe fogódzva szép lassan odakúsztam - ott megálltam, bal kezemmel jól megfogódtam - jobb kezemmel utána nyúltam - a gally eltört - de a vánkost már erősen tartottam. - De hogy kússzak vissza egy kézzel, hogy a gyermekkel együtt a Tiszába ne zuhanjak?... Aztán a rőzse is engedni kezdett.

NAGY. Erzsikém!

ERZSIKE. No, no, ne féljen, atyus, hisz itt vagyok! Fogadok, el nem találják, mit tettem? Hát biz én a fogam közé fogtam a párnát - s azzal mind a két kezem szabad lett, - és szépen, ahogy jöttem, vissza is kúsztam, s most itt vagyok.

JULCSA. *(zokogva keblére borul)* Erzsikém!

ERZSIKE. Jobb, bizony, ha segítesz anyámnak.

JULCSA. Igazad van. *(A legnagyobb örömmel:)* Igazad van. *(El a házba.)*

KOTORI. Ebből világos, hogy gonosztevő anyja a vízbe dobta. Ez mindenesetre kriminalitás! Jelentést teszek a főszolgabírónak. A vétkeket ki kell puhatolnunk. Ez a fő dolog.

ERZSIKE. A fő dolog, hogy mentve van.

KOTORI. Most tehát jó éjszakát.

NAGY. De bocsánat, mélyen tisztelt jegyző úr, mint e falu elöljárójának előbb tán gondoskodni kellene -

KOTORI. Miről?

NAGY. A gyermekről.

KOTORI. Én gondoskodjam róla? Én?

NAGY. Óh nem, de ez a falu kötelessége volna.

KOTORI. Hol van az megírva? - A falunak nincs arra pénze - egyáltalában nincs.

NAGY. Hát ki fog róla gondoskodni?

KOTORI. Tán majd vállalkozik valaki.

NAGY. S ha senki sem vállalkozik?

KOTORI. *(nevetve)* Biz akkor Szentesi uramon marad.

NAGY. Ha nem volnék ily szegény, hisz mi magunk is alig élhetünk.

KOTORI. Úgy legyen rajta, hogy minél előbb túladjon rajta.

NAGY. Tehát mivel leányom életét kockáztatva megmentette, ez a jutalom?

KOTORI. Azonkívül a törvény rajta lesz, hogy fölfedezze a vétkes anyát - ez a fő dolog!

NAGY. S akkor mi fog történni?

KOTORI. Furcsa kérdés. - Az anyát hűvösre teszik.

NAGY. Hát a gyermekből mi lesz?

KOTORI. Mi lesz? Mit tudom én, majd csak lesz valami, majd gondoskodik róla a felebaráti szeretet.

NAGY. Jegyző úr gazdag, szánja meg, s felebaráti szeretetből vegye magához.

KOTORI. *(öntelten)* Az igaz, én gazdag vagyok.

ZSUZSÁNNA. *(belevág)* Leányos háznál gyermek? No csak az kellene!...

KOTORI. Igazság! Szó sem lehet róla.

NAGY. De hisz nekem két leányom van.

ZSUZSÁNNA. Az más. Utoljára még rossz hírbe hozna. Az emberek nagyon rosszak, a rágalom senkit sem kímél.

NAGY. Éppen azért, hogy tartsam én a háznál?

ERZSIKE. *(tovább nem tartóztathatván magát)* Biz azért mégsem fogjuk az útszélre dobni, édes nótáriusné asszonyom. Ej, édes, kedves, jó apám, sohase törje rajta fejét. Jó az Isten, jót ad, ezt a gyermeket nekem adta, s én nem hagyom el.

KOTORI. Helyesen, leányasszony.

ERZSIKE. Nem azért teszem, hogy dicsérjenek; de fellázad egész szívem, midőn ily beszédeket hallok. Nótárius úr azt hiszi, elég ha a törvény az anyát hűvösre teheti, a gyermeknek viselje gondját a jó isten! Nótáriusné asszonyom pedig attól fél, hogy a jótett s a könnyörület leánya hírének ártana. - No hát én nem félek! Igyekszem magamat úgy viselni, hogy ne árthasson. Mármost itthon maradok, a ládát majd utánam küldik. Szereztem is valamit, s ezentúl még szorgalmasabb leszek - felnevelem, aztán szolgálatba adom. Jerünk, atyám, mondjuk meg ezt édesanyámnak; tudom, hogy ő is helybenhagyja. *(Röviden, félvállról!)* Jó éjt.

NAGY. Jó éjszakát. *(Elmennek.)*

KOTORI. Ejnye, micsoda nyelves leány ez! Még szembe mer szállni velem.

ZSUZSÁNNA. Még sértegetni mer! Nótáriusné asszonyom!? Hát ki vagyok én?

TONCSI. De hát mért állnak szóba az efféle szolgálókkal.

KOTORI. Jól van, legyen hát az övé - én a kisujjamat sem mozdítom.

ZSUZSÁNNA. Az efféle leányoknak nincs becsületérzése; azért nem is gondolnak vele, bármit tartson róluk a világ.

TONCSI. Ugyan menjünk már, hisz még nem is esteliztünk.

KOTORI. Peti, előre a lámpával.

ZSUZSÁNNA. Aztán beh könnyen elvállalta. - Meglássátok, végre is kisül, hogy nem is fogta ki a vízből, hanem készakarva mártotta bele, hogy bolonddá tegye szüleit, szépszerivel hazacsempéssze a gyermeket.

KOTORI. Ah, ah - te azt hiszed?

ZSUZSÁNNA. Én semmit sem hiszek - semmit sem mondok. De a mai világ oly rossz, oly erkölcstelen! Félnünk kell, hogy nem messze van már az utolsó ítélet napja. *(Elmennek.)*

BERTÓK. *(előre jön)* Óh mi nyomorult vagyok én! Eltűröm, hogy hűgomat rágalmazzák, kinek ártatlanságát én legjobban tudom. Vétkem lezárja ajkamat,

elbénítja karomat. - Szörnyű - szörnyű - amit tettem; de még szörnyebb, ami szívemet kezdi mardosni!

TIZENHARMADIK JELENET

Julcsa, előbbi

JULCSA. *(sietve jön)* Hah, te vagy! Téged kereslek.

BERTÓK. Engem? Miért? Fel vagy indulva.

JULCSA. Te rémülten jöttél a gátról - reszkettél - elsápadál - ama levélkét el akartad ragadni.

BERTÓK. *(rémülve)* Te láttad? Bajba akarsz keverni?

JULCSA. Hol van a pénz? Hol van a gyűrű?

BERTÓK. A gyűrű? *(Kezét el akarja rejteni.)*

JULCSA. *(megragadja kezét - a gyűrűt meglátja)* Itt van ujjadon. *(Szörnyülködve nézi.)* Bátyám!?

BERTÓK. *(hebegve - elfordulni igyekszik)* E gyűrű - én nem tudom, mit akarsz?

JULCSA. *(eréllyel)* Gyilkos - Rabló! Nem rettegsz Istentől? - mintha az úr asztalát raboltad volna meg.

BERTÓK. *(a pénzt és gyűrűt visszaadva)* Fogd, fogd, - engem nem láttok többé soha! *(Iszonyodva elfut.)*

JULCSA. *(térdre roskad)* Isten, a porban imádlak! Te küldéd el őrangyalodat!

HARMADIK FELVONÁS

(Négy évvel később. Nagy Istvánnál udvar. Balra kertkerítés lécből, ajtóval. Egy nagy diófa alatt lóca. Hátról deszkakerítés, kapu, utcaajtó s egy nagy levelesszín friss gallyakból. Jobbra a ház három ablakkal, köztük a konyhaajtó. Reggeli szürkület.)

ELSŐ JELENET

*Bertók (bajusszal, szakállal, szűrben, kezében kettőscsővű puska, övében pisztolyok.
A kertajtón lopózik be, s a diófa mellett megáll.)*

BERTÓK. A hír valósul. Lakodalomhoz készülnek; húgom megy férjhez. Öröm, tánc, jókedv, boldogság - csak én jövök kullogva, mint farkas az akolhoz, s futok, rejtezem, ha emberi arcot látok. Pedig nem ismer többé senki! Tulajdon atyám sem. De hallja szörnyű híreimet; nevem, tudom, őt is rettegteti - hát ha tudná, hogy azt fia vette fel! - De azt ő nem tudja meg soha! Rá nézve halott vagyok; az ő fia halott mindenkinek. Ne féljete, jó szülék, gonosz fiatok nem hoz fejetekre több gyalázatot! - Vajha hallgattam volna rátok, nem állnék most itt - szörnyűködve magamon. Mi is vonz engem ide, mintha enyhülést, bűneim bocsánatát keresném e szent földön - pedig csak sebeim nyílnak meg. A gyermekkor arany álmait keresem, midőn édesanyám csókolva pirongatott, s atyám szeretve büntetett - óh, mert már akkor is engedetlen rossz voltam. Mégis mily hosszú véres úton jutottam ennyire! Melynek sem kettős ága, sem fordulója nincs - nincs, mint egy golyó agyamba, vagy a sötét bitó. - Neszt hallok - fölkeltek. - El innen a bokrok mögé. Nekem csak látnom szabad őket - de ők ne lássanak engem soha! *(El a kertajtón.)*

MÁSODIK JELENET

Julcsa (Palit hozza ölében, a diófa alá siet.)

JULCSA. Szeretsz-e engem?

PALI. De Erzsikét is.

JULCSA. Szeretsz-e jobban - jobban, legjobban a világon?

PALI. De hát mit adsz?

JULCSA. *(többször csókolja hévvel)* Az életemet, egy mosolyodért véretem - egy szócskádért lelkemet, egy csókodért üdvömet.

PALI. Jaj! - Fáj!

JULCSA. *(zokogva fejét magához öleli és csókolja)* Hallgass, hallgass, hiszen nekem jobban fáj e szavad, - hiszen mindjárt jönnek - s nekem csak úgy szabad szeretnem, mint másoknak, pedig azt is irigylem mástól, ha rád néz, ha rá nézel. - Ah, mért nem futhatok veled, ahol csak mi ketten élnénk.

PALI. De hát az alma?

JULCSA. Mindjárt, mindjárt. *(A házba siet.)*

HARMADIK JELENET

Bertók (a kertajtón sietve jó, - mindjárt), Julcsa

BERTÓK. *(egy papiros-csomagot ad Palinak)* Add Julcsa néninek. *(El a kertbe.)*

PALI. Ni - papiros.

JULCSA. *(jő)* Itt vagyok - itt az alma - mi az kezedben?

PALI. Egy bácsi adta.

JULCSA. *(a papiros-csomagot elveszi)* Mikor?

PALI. Most.

JULCSA. Most? Ráírva: "A szegény árva öröksége". *(Felbontja.)*

PALI. Azt mondta, adjam Julcsa néninek.

JULCSA. Pénz, - sok pénz - öröksége? - fiának öröksége?... *(Egész dühvel:)* Nyomorult, pénzt küldesz. Nekünk nem kell a pénzed! - Azt hiszed, ez jóváteszi bűnödöt? *(Markába szorítva:)* A tűzbe vele! S égjen lelkedem minden csepp könnyem! *(A ház felé akar rohanni.)*

BERTÓK. *(a kerítésnél)* Julcsa!

JULCSA. Ki az! Hah, a küldött.

BERTÓK. Én adtam a pénzt.

JULCSA. Mondd meg nyomorult uradnak - én izenem -

BERTÓK. Nekem nincs uram!

JULCSA. Ki vagy te?

BERTÓK. Nem ismeresz?

JULCSA. *(közeledve hozzá, megismeri)* Bátyám!

BERTÓK. Bátyád halott - ne mondd, hogy él, hogy láttad. Én a szerencsétlen vagyok, ki e szegény árvát meg akartam ölni. Jóvá akarom tenni azt, őrizd a pénzt, legyen öröksége - neveljétek becsületes embernek.

JULCSA. Miért nem jössz be hozzánk? Én megbocsátottam.

BERTÓK. Ne kívánd azt; véres az én nyomom; előttem rémület, utánam jaj és átok van - de én mind azt nem hallom többé - de hallom néha ama gyermeksírást, pedig néma éj vesz körül, mert e legkisebb vétkem a legnagyobb.

JULCSA. Ki vagy te, hogy így beszélsz?

BERTÓK. Azt sohase tudjátok meg, ne is kívánjátok tudni. A pénz a fiúé! Isten veled!

JULCSA. Becsületes keresményed ez?

BERTÓK. *(keményen)* Az enyém - én adom.

JULCSA. *(a bankjegycsomagot nézve)*. Hah - ezen vér van - fogd - vidd. *(Átadja, a gyermek kezét megfogva.)* E gyermek nem árva - mert anyja van!

BERTÓK. Isten veled örökre! - Ne mondd, hogy láttál; az én nevem vétek, gyalázat, kétségbeesés. *(Eltűnik.)*

JULCSA. *(térdre roskadva.)* Jól mondod, boldogtalan: az én nevem is az! Hazugság egész életem, csalom szüleimet, csalom a világot; lopom szüleim szívét - a világ becsülését.

PALI. *(hozá megy)* Néni, imádkoztass engem is.

JULCSA. *(magához öleli)* Nem, nem, ez nem hazugság! Te vagy örömem, vigasztalóm. Hisz én áldozatot hozok szüleimnek - ó, mert ha ők nem volnának, e szóval tölteném el az egész világot: ez az enyém!

NEGYESIK JELENET

Erzsike (jő a házból), előbbiek

ERZSIKE. Már ismét kényeztetted azt a kis majmot? Utoljára csupa szeretetből megfojtod. - Jer ide, Pali! Ide jössz mindjárt?

PALI. *(vígán hozzá szökell)* Erzsike néni - Erzsike néni! Bácsi volt itt.

ERZSIKE. Ki volt itt, Julcsa? - Jaj te, te - megeszlek. *(A gyermeket csókolja.)*

JULCSA. Senki! *(Félre:)* Jobban szereti őt!

ERZSIKE. *(két almát ad)* Nesze! Lökdel el azt - ez jobb. *(Pali a Julcsától kapott almát elveti.)*

JULCSA. *(félre)*. Ah! Ha tudná, mint fáj ez nekem!

ERZSIKE. Hanem mégis képmutató vagy te, Julcsa! Mintha nem tudnók, hogy Bokori leskelődik utánad.

JULCSA. Meglehet. - Nem láttam. *(Ház felé megy.)*

ERZSIKE. Julcsa te! - Megállj no, hát még most is az a pesti van szívedben, hogy azt a szegény Bokorit meg nem hallgatod?

JULCSA. *(vadul)* A gyűlölet van szívemben. *(El a házba.)*

ERZSIKE. Hej, szereti most is a hűtellen diákot; hiába tagadja, különben nem volna ily csudálatos! - De utoljára is elkésünk - én itt töltöm az időt e kis pernahajderral - ezzel a... *(Megint csókolni akarja.)*

ÖTÖDIK JELENET

Sára, előbbiek

SÁRA. Ugyan hagyj békét már annak a gyermeknek, kell is azt mindig nyalni-falni; Bertókot is éppen így kényeztettük el. *(Ölébe kapja.)* Jer, hadd adjam rád az úrfi-ruhát! Te - te... *(Csókolgatva elviszi a házba.)*

ERZSIKE. Persze mi kényeztetjük el!

HATODIK JELENET

Kotori, Zsuzsánna, Toncsi (az utcaajtón jönnek) előbbiek

SÁRA. *(meglátva őket, megáll)* Hát ezeket mi hozza ide ily korán reggel?

KOTORI. Jó reggelt! Bocsássanak meg, hogy ily jókor alkalmatlankodunk.

SÁRA. Ó, dehogy, tessék besétálni.

KOTORI. Köszönjük, csak egypár szavunk van.

SÁRA. *(a házba szólva)* Drága férjem, gyere ki, már vendégek vannak itt.

NAGY. *(belül)* Lehetetlen!

SÁRA. Bocsássanak meg, annyi a dolgunk; képzelhetik, ahol lakodalomhoz készülnek. Csaknem egész éjjel talpaltunk.

ZSUZSÁNNA. *(hozzá közeledve)* Nézd csak, Feri, ez az a gyermek, melyről annyit beszélünk a minap.

KOTORI. Akit a Tiszából halásztak ki; *(csípősen:)* valóban, szakasztott az anyja.

ZSUZSÁNNA. A komaasszonynak mégsem volt egészen igaza.

SÁRA. Miben? Ha szabad tudnom?

ZSUZSÁNNA. Hogy a szeme és szája éppen olyan, mint az Erzié.

SÁRA. *(bosszankodva)* Nagyon tisztelt asszonyság, hogy ki volt e gyermek apja, azt mi nem tudjuk, hogy pedig Erzsikéhez hasonlít, azt csak önök tudják. - Magamat ajánlom! *(El a házba Palival.)*

KOTORI. *(Zsuzsánnához)* Nagyon is vastagon rukkoltál ki.

TONCSI. *(ki eddig Erzsikével beszélt, az előkelőt játszva)* Ah, a levelesszínben fognak szupírozni.

ERZSIKE. Itt fogunk teríteni.

TONCSI. Mama, hallja, itt fognak táncolni a porban.

ERZSIKE. Hát kegyed nem fog táncolni?

TONCSI. Én? Hallja, mama! - Hisz nem vagyok én Panni!

ZSUZSÁNNA. Apropos, igaz-e az, leányasszony, hogy Beregit már Pesten ismerte, mikor ő ott diák volt, s kegyed ott - mi is volt?

ERZSIKE. Szobaleány.

ZSUZSÁNNA. *(lenézve)* Az - s hogy már akkor szerették egymást?

ERZSIKE. Nem, tisztelt asszonyság, én Beregit csak két hónapja ismerem.

ZSUZSÁNNA. No, úgy nem csudálom, hogy Beregi oly nagyon sietteti az esküvőt. Mi valamivel több időt kívántunk tőle - ugye Toncsi?

ERZSIKE. Mire, ha szabad kérdenem?

ZSUZSÁNNA. No a meggondolkozásra. - De reményem, hogy előbb megesküdtette, hogy jövőben nem játszik, nem iszik.

ERZSIKE. *(bosszúsan)* Bocsánat - vőlegényem először ma esküszik.

SÁRA. *(belül)* Erzsike!

ERZSIKE. Bocsánat, anyám szólít. *(El a házba.)*

ZSUZSÁNNA. Itt hagynak faképnél!

TONCSI. Micsoda nevetlenség!

KOTORI. De hát minek is jöttetek velem! Megmondtam volna én magam is.

ZSUZSÁNNA. S az ilyen leány kap férjet! Az ilyen exszolgáló, az ilyen - ó, kimondani is utálat!

TONCSI. De hát ki hitte volna? Beregi belebolondult, holott csaknem egy évig járt hozzánk.

ZSUZSÁNNA. De hiszen bekötjük mi koszorújukat. - Még ma.

TONCSI. Hogyan?

KOTORI. Arra neked semmi gondod. Minden rendjén van. De senki sem mutatja magát - bemenni most csak nem megyünk. *(Az ablakhoz megy.)* Rekt' uram!

NAGY. *(belül)* Tetszik valami?

KOTORI. Bocsánatot jöttünk kérni, nehezen jöhetünk a menyegzőre.

NAGY. *(belül haragosan)* Jól van. Alászolgája.

KOTORI. Ezek formaliter megaprehendáltak. - No hiszen várjatok!

ZSUZSÁNNA. Elég vakmerőség volt minket meginvitálni!

TONCSI. Mindenesetre nagy indiszkréción.

ZSUZSÁNNA. A világért sem vennék részt - karodat Feri.

TONCSI. *(másik karján)* De minek is jöttünk ide. *(Elmennek.)*

HETEDIK JELENET

Bokori, négy főzőasszony, négy inas (mind nagy kosarakkal)

BOKORI. *(még kívül)* Hova, hova?

KOTORI. *(kívül)* Haza!

BOKORI. Hát nem lesznek itt?

KOTORI. Nem.

BOKORI. Nem! No adjon isten! *(Belép az utcaajtón.)* Mind a vízig szárazon! Legalább nem ecetesedik meg a borunk, hanem lesz szerencsénk. Ízetlenség kisasszonyhoz, Pletykáandi asszonysághoz és Huzavona urasághoz, ki a falunak zsarnoka ugyan, de azért a papucsvitézek nagymestere. *(A konyhaajtóhoz közelít.)* Nagyasszony, itt vagyok cum gentibus.

NYOLCADIK JELENET

Sára, Nagy (a házból kijőnek)

NAGY. Jó reggelt, öcsémuram!

SÁRA. Hozta isten, ispán úr!

BOKORI. No nagyasszony, itt vagyok, hadastul, podgyászostul, s ezennel átadom a kommandót. *(Az asszonyokra mutat.)* Ezt a szakaszt vezesse azonnal tűzbe, ezek konyhakéssel kezükben várják a parancsot, s mind készek öldökölni! - Ezek pedig haditerv szerint megterítik az asztalt, s még csak ott fog igazán folyni a törökvér! Egy, kettő, három! Jobbra, balra, indulj dologra! *(A nők a konyhába, inasok a levelesszínbe mennek, ahol felterítik az asztalt.)*

SÁRA. Ó istenem, mivel érdemlünk ily nagy szívességet?

NAGY. De hát őnagyságukat kik fogják szolgálni?

BOKORI. Otthon hagytam a komornyikot s a komornákat.

SÁRA. De hát az ebédet ki főzi meg nekik?

BOKORI. Mi, mert őnagyságuk is ide jönnek.

NAGY-SÁRA. Ah, mily szerencse.

BOKORI. A jegyzőjék ugyan megpukkadnak mérgükben, de annál jobb, legalább Ferit hozzuk át jegyzőnek. De most gyorsan készüljünk, mert az ellentábor hajnal óta talpon van. Nálam szállásolta be magát, s ugyancsak készül. A lovakat kendőzik, a vőfélyek a dikciót tanulják, a morék a marsot próbálják, a násznagy toasztokon töri a fejét - a vőlegény pedig a szabót szidja.

NAGY. Mindig víg, mindig víg!

SÁRA. De hát miért?

BOKORI. Azt mondja, atillája, ha begombolja, ráncot vet a hóna alatt, ha pedig kigombolja, nem elég karcsú - mármost tehát folyvást ki- és begombolja, s utoljára is tanácsomat fogja követni, s csak félig gombolja be. Hát Erzsike?

SÁRA. Ó, ő mindjárt készen lesz.

BOKORI. Azt elhiszem, mert sem fűzni, sem pirosítani nem kell.

KILENCEDIK JELENET

Erzsike (jön, fején koszorú), előbbiek

BOKORI. Csak most virrad, mert ím a napok napja jó Keletnek arany kapuján.

ERZSIKE. Jó reggelt, Bokori úr! - Nos, hogy tetszem?

BOKORI. Ha Julcsa nem volna, azt mondanám, fogadja szívemet; ha pedig Feri nem volna, azt mondanám, fogadja kezemet! Így csak azt mondom, hogy Feri elájul, ha meglátja.

TIZEDIK JELENET

Pali (jő magyarkában süveggel), előbbiek

BOKORI. *(meglátja Palit)* Püh, milliomadta, ez aztán valami! Attilát vagy Zrínyit látják szemeim?! Szervusz Pali!

PALI. *(Erzsike mellé simul, bámulva)*

ERZSIKE. Összegyűröd a ruhámat.

SÁRA. *(Nagyhoz halkan)* Nos, végre te is örülsz?

NAGY. *(örömmel)* Hogyne, hisz látod, hogy sírok.

(Sára és Nagy a házba mennek.)

TIZENEGYEDIK JELENET

Julcsa (jött), előbbiek

BOKORI. Valahára nekem is virrad! - Jó reggelt, Julcsa! Nagyon szép! Egyszerű, de ízletes - de hát a koszorú? Mért nem tesz fejére koszorút?

JULCSA. *(zavarral)* Koszorút? - így is jó lesz.

BOKORI. Igaz, így is a legszebbik. Szeretnék valami nagyon szépet mondani, de kegyeddel szemközt ostoba birka leszek, s csak azt mondom - haj - hogy semmit sem mondok. Hanem Erzsike lelkem, mondja meg tőről szakasztott rózsapárjának -

ERZSIKE. Azt csak mondja meg maga.

BOKORI. Tehát magam mondom meg, hogy most egy füst alatt kettős menyegző lehetett volna.

JULCSA. Bokori úr, igen jó.

BOKORI. Jaj, dehogy vagyok úr, rabja vagyok kegyednek. Csak egy kicsit picit szeretne.

JULCSA. Én nem szeretek senkit.

BOKORI. Csak azt ígérje meg, hogy majd valamikor fog szeretni!

JULCSA. Semmit sem ígérhetek.

BOKORI. Vagy legalább azt ígérje, hogy mást sem fog szeretni.

JULCSA. Azt ígérem.

BOKORI. Soha?

JULCSA. Soha.

BOKORI. Mert azt kiirtanám a világ színéről. Hej Erzsike, a kegyed hűgának nincs szíve.

ERZSIKE. Mondja inkább, hogy nincs esze.

BOKORI. *(Julcsához)* De ha valaha eszébe jutna, hogy tán mégis jó volna férjhez menni - vegye ezt örökké tartó szív- és kézajánlatomnak; mert ön nélkül Bokori, mint száraz bokor, sohasem virul.

JULCSA. Bokori úr, én önt tisztelem, becsülöm, ön a legjobb ember a világon; - éppen ezért óhajtom, hogy hiába ne epossze magát. Feledjen engem, szeressen mást, s legyen boldog.

BOKORI. Lelke rajta! Szava egy nemzetséget ölt ki, mert oly agglegényt még nem látott a világ, amilyen én leszek.

TIZENKETTEDIK JELENET

Feri, előbbiek

ERZSIKE. *(bámulva)* Feri!

BOKORI. *(tréfásan)* Hát ez mi? Hogy mersz te ide jönni? - Egyedül? Mégis ha lopva jönne a kerten át.

FERI. Hadd - nincs kedvem tréfálni.

BOKORI. No hát egész ünnepélyes komolysággal azt kérdem, hol hagytad a násznépet?

FERI. Erzsikével kell szólanom.

BOKORI. Itt áll, de nézz rá; vissza nem látsz menni, mert ily vakító szépséget még nem láttál.

FERI. Egyedül kell szólanom.

BOKORI. Egyedül? Ott a diófa, ott a lóca, más extra helyiséggel nem szolgálhatunk. - Mi Julcsával majd a házba retirálunk.

JULCSA. *(Bokorihoz)* Szomorúnak látszik.

BOKORI. Hej pedig ahhoz csak nekem volna kizáró szabadalmam! *(Elmennek a házba.)*

ERZSIKE. De hát Feri, mi lelt téged? Hiszen, mintha kifordítottak volna.

FERI. Ülj ide mellém, s hallgass meg nyugton.

ERZSIKE. De édes Ferim, azt kérdem, elvesztetted, vagy csak kölcsönadtad az eszedet?

FERI. Hadd a tréfát -

ERZSIKE. No-no, csak ne harapd le az orromat. *(Mellé ül.)*

FERI. *(megfogja Pali kezét, ki mindig Erzsikéhez simul)* Szereted te ezt a gyermeket?

ERZSIKE. Hogyne szeretném, hiszen te is szereted.

FERI. Szereted mint édesanyja?

ERZSIKE. Jobban; mert az meg akarta ölni, de én megmentettem. Azóta miénk ő, mert egy gonosz helyett három jó anyja lett.

FERI. S tudod e gyermek történetét?

ERZSIKE. Történetét? Azt érted, hogy ismerjük-e szüleit? Nem.

FERI. Hát majd elmondom én.

ERZSIKE. Te tudod? De hát mért nem szóltál eddig?

FERI. Én is csak most tudtam meg. E gyermek anyja Pestről bujdoklott ki, karján e csecsemővel. Szíve jobb volt, mint sokaké, nem dobta vízbe, nem bízta idegen dajkára, valamely közel faluban, honnan többnyire csak a temetési költségért jönnek.

ERZSIKE. Nem dobta vízbe? Hát hogyan jutott oda?

FERI. Hogyan? Az anya, hogy becsületét s fia életét egyaránt megtartsa, azt gondolta ki, hogy jó móddal szülei házához játssza, mint elhagyott árvát -

ERZSIKE. *(pofon akarja ütni, de észreveszi magát)* Kit akarsz te gyanúsítani? Engem vagy Julcsát? Vigyázz, mert amily igaz, hogy eddig szerettelek! - De azért ne igen bízd el magadat. - De jó! Egyik kezemmel megfogom a másikat.

FERI. Ó csendesen, még nincs vége!

ERZSIKE. Már hiszen halljuk azt a gyönyörű történetet, melyet attól szerettem volna én hallani, aki neked elbeszélte; azóta már érezné a pofája.

FERI. Egy ismeretlen fuvarossal jött; azaz, az anya azt hitte, hogy nem ismerik; de a fuvaros erdélyi volt -

ERZSIKE. Talán éppen Fenyvesről?

FERI. Nem éppen, de nem messze onnan. A fuvaros itt a szomszéd faluban a fogadóba hajtott, az anya pedig leszállt, gyalog indult haza, éjjel sötétben. Azt hitte, hogy amily

bölcsen kitervelte, a végrehajtás is éppen úgy fog sikerülni - de csalódott. *(Szemügyre véve:)* A fuvaros a fogadóban elbeszélte tanúk előtt, hogy a fenyvesi rektor lányát hozta gyerekestől -

ERZSIKE. *(elképedve)* Ki meri azt állítani?

FERI. Ez be van bizonyítva - a tanúk megesküdtek - valamint az is kisült, ki volt egykor a rektor Fenyvesen.

ERZSIKE. *(magában)* Julcsa! Óh iszonyú gyanúm! - Tovább, tovább!

FERI. Az anya tehát hazajött - előbb talán a küszöbre akarta tenni, mert egy levélkét találtak a ház előtt, melyből azt lehet gyanítani; de aztán még szebb tervet gondolt ki - a gátra ment - a gyermeket a vízbe mártotta - aztán hazafutott, mintha ő mentette volna meg.

ERZSIKE. *(legnagyobb örömmel)* Hah, megvan - megvan - hazugság! Mind, mind hazugság, ő nem bűnös.

FERI. Erre is vannak tanúk.

ERZSIKE. *(gyorsan)* Tanúk? Kik?

FERI. A jegyző és felesége.

ERZSIKE. A jegyzőék? *(Kacagva:)* Kik is volnának mások? - mint e cudar irigyek; - s te hiszed mindezt? *(Máshangon, félvállról:)* Uram, hiszi ön mindezt?

FERI. Kénytelen vagyok.

ERZSIKE. *(haragra gyúlva)* Kénytelen? - No, én hát nem vagyok kénytelen önhöz feleségül menni. Itt van gyűrűje. - Fogja! Elmehet! -

FERI. Te - te küldesz el engem?

ERZSIKE. Tessék engem leányasszonynak címezni.

FERI. Erzsike, én szeretlek - megbocsátok mindent, csak légy őszinte, valld meg nekem az igazat, ki a csábító, s én felkeresem - megölöm!

ERZSIKE. De én nem bocsátok meg. Fogja a gyűrűjét.

FERI. Tehát mindent tagadsz? Holott a tanúk...

ERZSIKE. Takarodjék ön, vagy szüleimet hívom.

FERI. Erzsike, hallgass meg -

ERZSIKE. *(növekedő haraggal)*. Távozzék - utálom - gyűlölöm - megvetem!

FERI. Isten veled, én megbocsátok. *(Elsiet.)*

ERZSIKE. *(a lócára hanyatlik)* Ő bocsát meg! Ő rágalmaz, ő sért, s azt mondja: bocsánat.

PALI. Néni, mi lelt?

ERZSIKE. Eredj, eredj, te vagy oka szerencsétlenségemnek, - *(Magához öleli.)* Nem, nem vagy oka semminek, a rossz emberek, a semmirekellők, s az ostobák! *(Elereszti.)* Nem gyűlöllek, de boldogtalan vagyok. *(Kezét elfedve, zokog.)*

TIZENHARMADIK JELENET

Bokori, Sára, Julcsa, Nagy, előbbi

BOKORI. No, no, mi történt? Hol van Feri?

SÁRA. Leányom, te sírsz?

JULCSA. Erzsike! -

NAGY. Mondd - ki bántott?

ERZSIKE. Sírok a bánat, a méreg miatt! - Mert a szegény gyermeket, kockáztatva életemet, megmentem a bizonyos haláltól - mert hazahoztam, most azzal rágalmaznak - hamis tanúkat bérelnek - óh tudom... mert irigylik tőlem Ferit - óh, ez az oka! - Mért nem álltak elő azok a jóféle tanúk akkor? Igen - mert eddig nem kellettem senkinek. - Végre akadt egy, aki el akart venni, s mert az a drágalátos krinolinos Toncsi nem kellett neki - úgy van ez az oka!...

SÁRA. Te összevissza beszélsz; - mivel rágalmaznak?

ERZSIKE. Mivel? Hogy Palinak nem megmentője, hanem valódi anyja vagyok.

SÁRA. *(dühösen)* Ki meri ezt mondani?

JULCSA. *(félre, roskadozva)* Óh Isten!

NAGY. Hogy az én leányom? - Ah, még gondolni is pirulok.

ERZSIKE. A jegyzőék. - Hát nem értik? Feri kellett volna a Toncsikának, s mivel Toncsika nem kellett Ferikének, hát Erzsikén állnak bosszút, hisz ez világos!

BOKORI. A jegyzőék? - Urambátyám, szaporán jöjjön velem! Ön az atyja - önnek joga van számon kérni, én majd secundálok! Isten legyen irgalmas, kegyelmes annak a pletykafészeknek. *(Mefogja a kezét.)* Csak íziben! Legjobb az ilyet mindjárt nyakon csípni. Semmitől se féljen, leányasszony - itt - itt térdén állva fognak bocsánatot kérni, vagy velem gyűl meg a bajok!

NAGY. A szégyen! Már itt sincs maradásom!

BOKORI. *(vonja)* Szégyen a mennykőbe; szégyen annak, aki rágalmazta, de nem nekünk. *(Elvonszolja.)*

JULCSA. *(remegve közelít)* S a vőlegényed hiszi ezt?

ERZSIKE. Elég ostoba hinni, s én haragomban visszaadtam jeggyűrűjét.

SÁRA. Meg kellett volna győznöd.

ERZSIKE. Mit? Mentegessem magamat, mikor ártatlan vagyok? - De abból ugyan nem eszik!

SÁRA. De a lakodalmas nép? Mikor már csaknem indulni kellett volna.

ERZSIKE. *(letépi koszorúját)* Én menjek esküdni azzal, aki azt hiszi, hogy méltatlan vagyok rá!

JULCSA. *(küzdés után, eszmét kapva, határozottan)* Ő vissza fog térni - én szólok Ferivel - még nem késő -

ERZSIKE. Te? Mit tehetsz te?

JULCSA. Ha az esküvő elmarad, jó hírnevednek vége! Meg kell azt mentenem. *(Elrohan.)*

ERZSIKE. Az én jó hírnevem? Nincs az dűlőfélben, nem kell azt támogatni! Ott benn vannak bizonyítványaim, napról-napra - mindenütt ott áll - híven, szorgalmasan, becsületesen! Két napig sem voltam én facér - s mindig uraságoknál laktam. - S ha változott is a helyem, az éppen azért történt, mert nagyon is becsületes voltam. - Mindezt bebizonyítom édesapámnak, édesanyámnak.

SÁRA. Hisz én nem is kétkedem, de Feri a világ után indul.

ERZSIKE. A világ? Hát akkor mit mondott volna az a világ, ha én a gyermeksírást hallván, bedugva fülemet, hazafutok vagy megállván a gáton, összedugom kezemet, s azt mondom: Nini, egy gyermek, most mindjárt elsöpri a hullám - de én nem nyúlok hozzá - ments Isten, még majd gyanúba hoznak! De mit mondott volna akkor lelkiismeretem?

SÁRA. Hiszen jól tetted - de -

ERZSIKE. Vagy tán azt kellett volna tennem, hogy miután kiszabadítottam - szépen a földre kellett volna tennem, szépen ott kellett volna hagynom a gáton, hogy viselje gondját a jó isten. S ha másnap azt hallottuk volna, hogy a gyermek meghalt éhen, vagy megette valami nádi farkas - természetesen ekkor nem szól meg a világ; nem, hanem énbennem szólal meg valamit, mi jobban sikoltott volna, mint ez a gyermek; s azt semmiféle cucli sem altatta volna el!

SÁRA. Hiszen én nem vádolak - de -

ERZSIKE. S az a világ? Itt tátotta száját másnap reggel az egész falu, s itt, úgy hiszem, abból áll a világ - kínáltuk Palcsit fűnek, fának, senkinek sem kellett. - Pontiustól Pilátusig utasítottak. S végre is, ha én és Julcsa nem borulunk anyám lábához, s ha édesanyám szíve meg nem esik rajta, az a sánta koldus viszi el, kinek a jegyző rekomendálta, de aki bizonyosan kitolta volna szemeit.

SÁRA. Ó hallgass, hallgass, még az emléke is fáj!

ERZSIKE. No hát az a világ, mely csak rágalmazni, de segíteni nem tud, mely nem gondoskodik az ily szegény árvákról, hagyjon nekem békét! Ha Feri ennek a világnak hisz - ő sem jobb a többinél. De én jobb vagyok, *(szívére üt:)* itt van az én jutalmam! - Én Ferit szeretem, de ha milliomszor jobban szeretném is, ha még egy csecsemőt látnék a Tiszában, újra azt tenném, amit tettem - kivéve, hogy utána nem ugranám, mert úszni nem tudok, de ha nagyon sikoltozna, tán még azt is megtenném - meg én - habár miatta Ferit milliomszor veszteném el.

SÁRA. De hát végre hadd szóljak én is.

ERZSIKE. *(leül)* Szóljon, édesanyám, de szíve szerint, mint azt Isten fundálta, s nem a világ után, mely attól elrugaskodott.

SÁRA. Mi lesz ebből? A lakodalmas nép együtt van, az uraság cselédei itt vannak, szégyenszemre elküldjük? - S ismered apádat, úgy elhalványodott, mint a fal - ő ezt a szégyent túl nem éli.

ERZSIKE. *(felugrik)* Szégyent? Fellázad minden vérem. Szégyen? - Mit szégyelljünk mi? Hogy jót tettünk?

SÁRA. Hogy a lakodalom elmarad.

ERZSIKE. Hát vegye édesanyám a bizonyítványimat, fusson Feri után, s ha azoknak sem hisz, mondja neki, hát menjen Pestre - tudakozódjék, járjon házról-házra, ha szeret, azt a kis fáradságot bizony megteheti. *(Kívül cigányzene közeledik.)* Hallja, anyám, hallja, *(öröm és harag közt:)* csúfolnak ezek, vagy más lakodalom is lesz ma? *(Cselédek kifutnak a szín alól.)*

CSELÉDEK. Jőnek, jőnek. *(Mind a kerítéshez sietnek - felmászhatnak.)*

SÁRA. Talán megbánta - s így akarja jóvátenni!

ERZSIKE. Óh anyám, mindjárt kiugrik a szívem!

CSELÉDEK. Nyissuk ki a kaput. *(A kaput kitárják.)*

SÁRA. Hallod - ők azok - ők jönnek! Bizonyosan megbánta.

ERZSIKE. De hátha ő nincs is köztük? - Hátha ezek nem is tudják, ami történt, csak úgy maguktól jönnek.

SÁRA. De hisz neki nem is kellene még jönni, nem is szabad jelen lenni, mikor kikérnek.

CSELÉDEK. A vőlegény is jön!

ERZSIKE. Hallja! Ő jön. *(Megfordul a legnagyobb örömmel)* Ő itt van!

TIZENNEGYEDIK JELENET

Feri, (mindjárt utána) lakodalmass nép, cigányzenészek, előbbieik

FERI. Félre most a ceremóniával! Erzsike! Lelkem, Erzsike! Megbocsátasz nekem? Anyámasszony, verjen meg - vegyen egy botot, és verjen meg.

ERZSIKE. Jobban hiszel nekem, mint a rossz - rossz világnak?

FERI. Csak neked hiszek. Beszélhet most már nekem a jegyző - te angyal vagy; csuda, hogy eddig is nem repültél az égbe! Húzd rá, de úgy húzd rá! Hogy is mondja a nagy költő? Eh, nem tudok én most semmit, csak azt, hogy bolond voltam, s most még nagyobb vagyok - lelkem, Erzsikém! *(Kitárja karjait.)*

ERZSIKE. *(keblére borul)* Édes jó Ferim! *(Cigányok ráhúzzák.)*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Nagy, mindjárt Bokori, utána Kotori, előbbiek

NAGY. *(kalap nélkül, magánkívül berohan; még kívül)* Bocsásson, bocsásson! Nem akarok hallani semmit! *(Lelkendezve, Erzsike előtt megállva:)* Hah, itt van! - *(Szemeit merőn ráfüggeszti.)*

SÁRA. Drága uram!

NAGY. *(hárítva)* Félre! Félre!

ERZSIKE. *(közelítve)* Atyám, ím, Feri visszatért.

NAGY. Én atyád? Atyád neked?

MIND. Mi történt? Magánkívül van.

BOKORI. *(befut)* Távozzanak, ne hallgassanak rá. Nagyasszony, vigyük a szobába.

NAGY. *(kiáltva, dühvel)* Maradjanak itt mind, én akarom, én parancsolom, az apa!

FERI. Atyám, mind rágalom, hazugság; én tudok mindent, s ím, oltárhoz vezetem.

NAGY. Akkor becstelen ön is. *(Kotori a nép közt.)*

SÁRA. Őrült vagy, saját gyermekedet - ?

NAGY. *(haraggal)* Gyermekem? Volt - többé nem az! - Nekem volt egy fiam, rossz, gonosz, semmirekellő. Egy helyről miatta kellett elbujdosnom. De annak mégis volt szíve. Mikor ide menekültem, érezte, hogy új gyalázatot hoz fejemre - mint a veszett eb, elhagyta a házat, nehogy megmarja jótevőit - elment - meghalt - de ez a házhoz hozta gyalázatát; - s én már öt éve járok itt az emberek közt emelt fővel, büszkén vezetve őt karomon?! - Vak voltam, nem láttam, hogy csak egy sötét, undorító árnyék kullog mellettem. - Az emberek ujjal mutogattak ránk - ezt mondták utánam: ott megy, vastag arcbőre még csak pirulni sem tud! - De ez nem igaz, itt esküszöm a Mindenhatóra: én e lányt becsületesnek hittem; hittem koholmányait; hittem, hogy a gyermeket a Tiszából szabadította meg. - Hazugság! Tulajdon gyermekét hozta ide.

TIZENHATODIK JELENET

Julcsa, előbbiek

(Julcsa rémulten fut be a kertből - a kerítéshez támaszkodva - alig bírják lábai.)

ERZSIKE. *(eréllyel)* Atyám! Hisz ez mind rágalom! Én éltemet kockáztattam. - Álljon elő, ki meri állítani, hogy nem a Tiszából mentettem ki. - Én gyáván eltiportatni nem hagyom magamat.

NAGY. *(dühvel)* Hát már egészen kihalt szemérmed? Azt akarod, hogy a tanúk itt fejedre esküdjék a gyalázatot? De azt én nem fogom hallani. - Nyomban elhagyom e házat. - Bujdosom - koldulok - de itt hagyom átkomat. -

JULCSA. *(előrohan)* Atyám, ne átkozd őt, *(térdre rogyva:)* engem átkozz - a bűnös én vagyok.

NAGY. Te? - Szegény jó leány! Így akarod őt megmenteni! Kelj fel a porból, e hely őt illeti!

JULCSA. *(megadással)* Engem illet az, mert én csaltalak meg.

ERZSIKE. *(iszonyodva hátrál tőle)* Gyanúm tehát valósul? Irtóztató - irtóztató!

FERI. *(félre)* Boldogtalan leány! Vajha kívülem ne tudta volna meg ezt senki.

JULCSA. *(kebléből iratot vesz)* Hogy a gyanúnak még árnya se terhelje az ártatlant - vedd, olvasd - fiamnak keresztlevele - űzz el - átkozz - de ne átkozd ártatlan gyermekemet. *(Kezét összekulcsolva - fejét lehorgasztva mozdulatlan.)*

SÁRA. El, el szememből - ez halálom. *(Szívéhez kapva, roskadozva - Bokori feltartja.)*

NAGY. *(az iratba tekintve, félőrülten felkacag)* Mintha ez a másik nyíl nem szívemet találná - mintha ez a gyalázatot levinné fejemről!? *(A jegyzőn akad meg szeme.)* Ide tekints, hazug, rágalmazó, hamis esküvő - tanúid bérlett cimborák. - Láttátok, midőn a gyermekkel a gátról lement, s a vízbe mártotta? - Ez bizonyítja, hogy hazudtatok.

KOTORI. Nagyon jól mondja ön, mert ha a vízből mentette meg az egyik, akkor másik leány a vízbe dobta - akkor az itt a gyermekgyilkos!

JULCSA. Én?

SÁRA. Ah! *(Elájul.)*

NAGY. *(szörnyűködve nézi)* Igaz - igaz! - Fuss, menekülj!

JULCSA. *(felugorva)* Én, én gyermekgyilkos - ki véretem adnám érte?...

KOTORI. Úgy hát ki dobta be?

JULCSA. Ki? - *(atyjára tekintve:)* Egy új csapás szívére! - Megölné! *(Megadással:)* Nem tudom; én ártatlan vagyok!

NEGYEDIK FELVONÁS

(Iroda, középen két íróasztal. Jobbra, balra székek. Két oldalajtó, középen ablak. Jobbról a bejárás. Balra az ajtó a belső szobába vezet.)

ELSŐ JELENET

Írnok, hadnagy (jobbról)

HADNAGY. Eh, elvárhatnak azok a folyosón is.

ÍRNOK. A nagyságos asszony akarja, hogy addig is vezessük ide az irodába, míg a szolgabíró úr megérkezik. Nem szereti, hogy a nép bámulja.

HADNAGY. A nagyságos asszony nagyon is kegyes.

ÍRNOK. Valódi angyal, aki nem is képzelem, hogy rossz emberek vannak. Minden rabban megannyi ártatlanul üldözött szenvedőt lát. - Ha ő volna a szolgabíró, egyet se küldenénk be a megyeházához.

HADNAGY. Köztünk maradjon, a szolgabíró úr is lány ember. Hiába, regruta, még nincs prakszisa, nemrég jött le Pestről.

ÍRNOK. Kérem, bocsássa be őket.

HADNAGY. No hiszen én nem bánom, ha selyem pamlagra ülteti is őket. Hanem azt meg nem engedem, hogy együtt diskurálgassanak. *(Kiszól:)* Hozzátok be őket.

MÁSODIK JELENET

Nagy, Sára, Erzsike, Feri, Bokori, Kotori (bejönnek - mindjárt), Julcsa, két perzekutor

HADNAGY. *(balra mutat)* A tanúknak tessék itt várni. Ha tetszik, le is ülhetnek, míg a szolgabíró úr megérkezik. *(Julcsa jó, keze vason.)* A leányasszonyt vezessétek ide. *(Jobbra mutat.)* Ah, Bokori úr is tanú.

BOKORI. Félig tanú. - *(Kotorira vetve szemét:)* Félig vádló. *(Nagy leül - maga elé merőn tekintve - mozdulatlanul - mellette Sára sír.)*

ERZSIKE. *(a hadnagyhoz közelít)* Hadnagy úr, engedje meg, hogy húgomnak néhány vigasztaló szót mondhassak!

HADNAGY. Az nem lehet.

ERZSIKE. Hiszen hallgathatja, amit beszélek.

HADNAGY. Szabály ellen van, nem lehet.

FERI. Hiszen ha össze akartak volna beszélni, volt rá elég idő.

HADNAGY. Elég hiba volt Kotori úrtól, hogy rögtön el nem fogatta.

KOTORI. Tudtam, hogy el nem szöknek.

BOKORI. Azt hiszem, azt Kotori úr legjobban szerette volna.

KOTORI. Kérem, - kérem!

HADNAGY. Én kérem, hogy tessék hallgatni, vagy távozni.

BOKORI. Márpedig vagy Kotori úr hazudott, vagy Julcsa ártatlan.

HADNAGY. Kérem, Bokori úr -

BOKORI. Jó, jó, hallgatok.

KOTORI. *(magában)* Kissé hirtelenkedtem, mert azt, azt - de majd azt mondom, hogy a holdvilágnál nem vehettük ki tisztán.

NAGY. *(vadul felkelve)* De hát mért hurcolnak engem a szégyenpadra? Meg akarnak a gyalázattal ölni?

SÁRA. Drága uram! - Elhagynád ily nagy ínségben a leányodat?

NAGY. *(leül)* Óh, bár inkább a sírban lennék!

JULCSA. *(magában, kezén vas)* Bevalljam, hogy a vétkes bátyám volt? Tetézzem a szégyent? Új tört verjek a szegény jó szülék szívébe? - De hát magamra vegyem a vétket, hogy fiam megnőve gyűlöljön? - Gyűlöljön az egész világ, csak ő ne! - Bátyámat nem vádolom, de a vétket sem ismerem el; ítéljen a törvény jól vagy rosszul - mást nem tehetek.

HARMADIK JELENET

Matild, előbbiek

MATILD. *(balról kilép, - hadnagyhoz)* Melyik azon szerencsétlen leány?

HADNAGY. Ím ez.

MATILD. Nekem csak szabad vele szólanom?

HADNAGY. Nagyságod nem lép fel mint tanú.

MATILD. Vigasztalni, bátorítani akarom. Higgye el, hadnagy úr, az ily szegény nőknek minden bűne a gyöngeség, a többi szájalomra méltó őrjöngés; s többnyire azért kegyetlen anyák, mert nagyon is becsületesek voltak. Kiket a szemérem elhagyott, ha a nyomor nem kényszeríti, nem ölik meg gyermekeiket. *(Közeledik Julcsához.)* Gyerme kem, bátorodjék. *(Megismeri.)* Julcsa! Hiszen ez ő!

JULCSA. *(szintén megismeri; magában)* Óh isten, nem elég a kín rajtam? Látnom kell e gyűlölt arcot is. *(Elfordul.)*

MATILD. *(a hadnagyhoz siet)* Kezén van? Hadnagy úr, vegye le róla, mitől fél, hisz őrzik emberei.

HADNAGY. Nagysád kedvéért ám legyen. *(Leveszi kezéről a béklyót.)*

MATILD. S e tisztos öregek bizonyosan szülei. *(Hozzájuk megy.)* Semmitől se tartsanak, ártatlansága napfényre jó - valaki más tette, nem ő. A körülmények csálnak. *(Julcsához megy.)* Ugye, ön nem bűnös? Ismerjen rám - én vagyok. Lássá, én csak egyszer láttam az életben, s nem feledtem el arcvonásait. - Ah, ne nézzen rám ily sötéten, ily vadul! - Én barátnéja vagyok. Szánom önt, s nem hiszem, amit ráfogtak. Ön csak boldogtalan, de nem bűnös. Ah, mért is távozott el tőlünk hír nélkül? Mi megóvtuk volna, s mindez nem történik, azaz semmi sem történt. Ne féljen, lelkiismeretesen fognak eljárni. Az én férjem igen jó, emberszerető; óh, ő nem oly szigorú, ő a rabot is felebarátjának tekinti.

JULCSA. Ki az ön férje?

MATILD. Ki? - Úgy emlékszem, hogy akkor megmondtam, - hogyne! Most már világosan emlékezem, hiszen ön látta is ott az előszobában, hisz önt küldém a lépcsőre -

JULCSA. Az ő háza ez? Ő lesz az én bírám?

MATILD. No igen, ő járásbíró - ő fogja vallasni!

JULCSA. *(kacagva)* Ó!?!...

MATILD. Mi lelte, gyermekem?

JULCSA. *(eszmélve)* Semmi. *(Sötétben, mintegy súgva:)* Csak az jutott eszembe!... hogy állhatnék bosszút?

MATILD. Kin?... Hogy gondolhat most erre?

JULCSA. *(halkan)* Kin?... A csábítón!

MATILD. De hát ki volt az?

JULCSA. *(fojtott bosszúval)* Óh, majd megtudja - majd megtudja!

MATILD. Jó leány, a bosszú mindig rossz gyümölcsöt terem; az igaz keresztény megbocsát. Ha arra nem képes ön, higgye el jobb megvetni a csábítót, és felednie.

JULCSA. Boldog ön, nagyságos asszonyom?

MATILD. Hah, boldog vagyok-e? - Nincs a világon jobb ember, mint az én férjem - s ah, mennyire szeret engem - mennyire szereti gyermekeit.

JULCSA. *(elvesztve a bosszú erélyét)* Gyermekeit?

MATILD. Úgy van, három angyali gyermekünk van, a legkisebbik még pólyában. - Ah, ön tudja, mily öröm, mily boldogság ez - tudja, tudja, ne is tagadja! Mert én azt hiszem, ön is ekkor legjobban szerette gyermekét, s ekkor vesztette volna el? Hazugság, rágalom! Azt mondják, hogy ön most már szereti, mikor már négy-öt éves - nem igaz, legjobban szerette, mint csecsemőt. Ne féljen semmitől, az én férjem is apa.

JULCSA. *(megtörve)* Ön se féljen asszonyom, én is anya vagyok.

MATILD. Ó jön! Csak bátran, őszintén - hacsak lehet, ő kisegíti. *(Elsiet balra.)*

JULCSA. *(félre - Jenőt meglátva)* Nem állhatok ellent. Láttára gyűlöletem és bosszúm feltámad; leálarcozom!

NEGYESEDIK JELENET

Jenő, írnok (jobbról jöttek)

JENŐ. *(kezében irat)* Félig-meddig ismerem már az ügyet. Az esküdt beszélt róla. Gyanú terheli a leányt, de nem bizonyos. Valami rektornak a leánya.

ÍRNOK. Ím a rabnő.

JENŐ. *(meglátja Julcsát, kezéből az irat kihull)* Ah!

ÍRNOK. *(az iratot felveszi, átnyújtja)* S ezek öreg szülei.

JENŐ. *(hebegve)* Gyermeekyllolás?

ÍRNOK. De a gyermeket megszabadítá tulajdon nővére.

JENŐ. Ah igen - igen.

ÍRNOK. Bocsánat, tán rosszul van?

JENŐ. Nagyon sebesen jöttem. - Szédülés - de elmúlik. *(Magában:)* Egy szavától függ minden boldogságom, becsületem, nőm szerelme, családom nyugalma - ah, iszonyú bűnhődés!

ÍRNOK. *(vár)* Ha méltóztatik parancsolni, hozzákezdhetünk.

JENŐ. Mihez?

ÍRNOK. A vallatáshoz.

JENŐ. Ah igen. - *(Az asztal felé megy.)* Távozzanak mindnyájan. Csak a vádlott marad.

JULCSA. Bocsánat, engedje meg téns szolgabíró úr - az én bírám, hogy szüleim maradhassanak még.

JENŐ. Miért? Legyen meggyőződve, hogy atyja nem bánhatnék önnel nagyobb kímélettel.

JULCSA. Én igazságot kívánok, nem kíméletet.

JENŐ. De a szabályok ellenzik.

JULCSA. *(határozott hangon)* Mielőtt a törvényes vallatást kezdené, engedje meg, hogy szüleim előtt hozzam fel mentségeimet. Ők halványan borzadva néznek rám - mert bűnösebbnek hisznek, mint aminő vagyok. Ők csak a szörnyű tettet látják, melyet nem én követtem el, de amellyel a törvény, elleneim s a körülmények után indulva, tán engem fog sújtani.

JENŐ. *(magában)* Ah, el akar veszteni.

JULCSA. *(emelt hangon)* Engedje meg, hogy megmondhassam szüleimnek, hogy aki engem elcsábított, szegény tanulónak hazudta magát, házasságot ígért, titkon eljegyzett. Én szerettem - hittem - megcsalt, elhagyott. - Aki jobb nálam, ítéljen el.

NAGY. Nevezd meg - az égre, bosszút állok érted!

JULCSA. Íme, a törvény engem üldöz. A világ engem tetéz gyalázattal. Elfogtak, törvény elé hurcoltak, mert hiszen azt mondják, meg akartam ölni gyermekemet. - De azt nem kérdezi senki: de hát ki az oka, hogy e boldogtalan anya ennyire vetemült? Ha az eskü és hit szentsége állna: most én mint boldog nő - szerencsés anya tiszteletben állanék; s ímé, amíg nekem csak a szegény - bilincs - büntetés - rabság - talán halál jut: ő, a csaló, a csábító, a hitszegő boldogan él. Tán családjának örvend - becsülik - tisztelik, s hogy minden tetézve legyen - tán ott fog ülni azon asztalnál, melynél elítélnek.

ÍRNOK. E túlvakmerőség a törvényt sérti -

JENŐ. Hallgasson ön, ő igazat beszél.

JULCSA. *(kissé ellágyulva)* Ah, ön is azt mondja, hogy igaz? - De szüleim még nem tudják, hogy elhagyatva, mily örült gondolatokat sugallt a kétségbeesés. Úgy van, meg akartam ölni gyermekemet, de magammal együtt - s egy jámbor öreg nélkül végre is hajtom! Ki számolt volna akkor e két lélekért istennek? Az, kit a törvény nem is üldöz, nem is büntet.

JENŐ. De tán jóvá akarta tenni -

JULCSA. Óh, igen, pénzzel, - de az én szerelmem és becsületem nem volt eladó; én szerettem oly mélyen, igazán, amint most gyűlölöm, s megvetem az alávalót.

NAGY. Nevezd meg a gyalázatot, s én neked megbocsátok.

JULCSA. Megnevezzem?

JENŐ. Hallgasson meg! Gondolja meg, hogy tán egy családot tesz semmivé.

JULCSA. Hát az én családomat nem tette ő semmivé?

JENŐ. Hátha ő bánja vétkét, s eléggé bünteti mardosó öntudata. - S ha házas, gondolja meg, nem a bűnösön, hanem ártatlan nejjén és gyermekein áll bosszút.

JULCSA. Ám hadd viselje hát a fullánkot szívében; hadd becsülje, tisztelje a világ: hadd hordjam én a szegényt - e titok velem száll a sírba, én a csábítót nem nevezem meg soha.

JENŐ. Nagylelkű lány, e teted fel lesz ott írva, ahol az igazi jutalom és büntetés van.
(*Hadnagy egy iratot ad Jenőnek, aki azt átfutja.*)

JULCSA. Bűnöm ennyi, s hogy inkább akartam gyermekemet édesanyám gondjaira bízni, mint idegenre, ki tán megölte volna. Ezt is szüleimért tettem, fájdalom, hiába: csak azért titkolódtam, hogy a szégyentől megóvjam őket - ki vitte véghez a szörnyű tettet, nem tudom.

JENŐ. (*örömmel*) De én tudom. (*Előlép.*) Ím, most értesít az esküdt.

JULCSA. (*magában*) Bátyám!? Óh isten! - Még e csapás is! (*Jenőhöz:*) Távoztassa el szüleimet - az Isten irgalmára kérem!

JENŐ. Miért? - hisz ez felmenti önt, s megvigasztalja őket.

JULCSA. (*bámulva*) Megvigasztalja? - ha megtudják a legszönyűbb -

JENŐ. A bűnt Deli, a híres rabló vitte véghez.

JULCSA. Ah! (*Félre:*) Ő az, bátyám!

JENŐ. Hallván, hogy önt elfogták e tett miatt, a lelkiismeret feltámadt benne, az esküdthöz ment, s miután bevallá, hogy mámorosan ő dobta a gyermeket a Tiszába, egy pisztollyal szétlőtte fejét.

JULCSA. Ah! (*Magában:*) Bátyám, szegény bátyám! - kívülem nem sirat meg senki!

JENŐ. Ön szabad, fel van mentve. Legyen áldott, bocsásson meg elleneinek! (*Menni akar.*)

NAGY. (*legyőzve magát*) Leányom! Karjaimba. Ítéljen a világ, amit akar, én atyád vagyok!

SÁRA. (*szintén öleli*) Ismét a miénk vagy!

ERZSIKE. (*öleli*) De hát miért zokogsz?

JULCSA. Azt nem tudjátok meg soha.

BOKORI. (*visszavezeti*) Tekintetes szolgabíró úr, kérem mint legale testimonium, még egy szóra! - A leányasszony szavai annyira meghatottak, annyira meggyőztek - s a lelkiismeret törét oly mélyen döfték szívembe - hogy tovább nem állhatok ellent, s ím isten és ember előtt a fiúnak nevemet - Julcsának pedig ajánlom kezemet - szívemet, úgysis mindig ő bírta!

JULCSA. *(kezét fogva szemébe néz)* Ön mindig jó, becsületes ember volt - mért hazudik most? - Én ez áldozat nélkül is becsülöm önt! - Hagyjon időt bánatomnak - szívem még vérzik - de fiam szeretete által, remélem, gyógyulni fog.

BOKORI. De addig is engedje meg, hogy Kotori uramat, ki hamis tanúbizonyyságot tett, vagy megverjem, vagy bepereljem.

MATILD. *(ezalatt a balajtón kilépett, és Jenőhöz közeledett)* Nem csalódtam. Ő ártatlan!

JULCSA. *(Jenőre tekintve)* Hagyja el - én megbocsátok ellenimnek!